

พุทธวจน

แก้กรรม ?

โดย ตถาคต

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวซึ่งเจตนา ว่าเป็นกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุเกิดของกรรมทั้งหลาย ย่อมมี เพราะความเกิดของผัสสะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความดับแห่งกรรม ย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! มรรคมีองค์ ๘ นั้นเอง เป็นกัมมหนิโรธคามินีปฏิปทา.

“ราहुล ! กระจกเงามีไว้สำหรับทำอะไร ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ !

กระจกเงามีไว้สำหรับส่องดู พระเจ้าข้า !”.

“ราहुล ! กรรมทั้งหลาย ก็เป็นสิ่งที่บุคคลควรสอดส่อง
พิจารณาแล้วดูเล้าเสียก่อน จึงทำลงไป
ทางกาย, ทางวาจา หรือ ทางใจ
ฉันเดียวกับกระจกเงานั้นเหมือนกัน”.

พุทธวจน

ฉบับ ๕ แก้กกรรม?

พุทธวจนสถาบัน
ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๕ แก่กรรม?

สื่อธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้
ไม่สงวนสิทธิ์ในการจัดทำจากต้นฉบับเพื่อเผยแพร่ในทุกกรณี
ในการจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ
เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล
ขอคำปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด
ติดต่อได้ที่

มูลนิธิพุทธโมฆณ์ โทรศัพท ๐๘ ๘๔๙๔ ๘๐๘๓

คุณศรชา โทรศัพท ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑

คุณอารีวรรณ โทรศัพท ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๒๕๕๔

ศิลปกรรม ปริญญา ปฐวินทรานนท์, วิชชุ เสริมสวัสดิ์ศรี

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโมฆณ์
(เว็บไซต์ www.buddhakos.org)

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนา ในกุศลเจตนาครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง
ที่ได้สร้างเหตุปัจจัยอันเป็นไปเพื่อความเจริญ และความมีอายุ
ยืนยาวแห่งพุทธวจน ด้วยการสืบสายถ่ายทอดคำสอนที่
ออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง ในส่วนของเรื่องกรรม
กับความเข้าใจที่ถูกต้อง สมดังพุทธประสงค์ ที่ต้องการ
ให้มีผู้นำคำสอนของพระองค์ไปศึกษาประพฤติปฏิบัติ
เพ่งพิสูจนข้ออรรถข้อธรรม เพื่อให้เห็นแจ้งเป็นปัจจัยตั้ง
และขยันในการถ่ายทอดบอกสอนกันรุ่นต่อรุ่น สืบ ๆ กันไป

ด้วยเหตุที่ได้กระทำมาแล้วนี้ ขอจงเป็นพลปัจจัย
ให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือและผู้ที่ได้อ่าน ได้ศึกษา
พึงได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จผลยังพระนิพพาน สมดัง
ความปรารถนาที่ได้สร้างมาอย่างดีแล้วด้วยเทอญ.

ขออนุโมทนา
พระคึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ

ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกขุณี. วิ.	ภิกขุณีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธ์วรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฏิกวรรค	ทีฆนิกาย.
มฺ. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สั.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สั.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนธ. สั.	ขันธาวรรค	สังยุตตนิกาย.
สพา. สั.	สพายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สั.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อঁ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทุก. อঁ.	ทุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ติก. อঁ.	ติกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
จตุกก. อঁ.	จตุกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.

ปญจก. อ.	ปัญจกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ฉกก. อ.	ฉกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
สตุตก. อ.	สัตตกนิบาต	อังคุตตรนิกาย
อญจก. อ.	อัญญกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
นวก. อ.	นวกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อ.	ทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อ.	เอกาทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตฺต. ขุ.	สุตตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทส	ขุททกนิกาย.
จุพนิ. ขุ.	จุพนิทเทส	ขุททกนิกาย.
ปฏิสม. ขุ.	ปฏิสัมภิตามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พุทฺธว. ขุ.	พุทธวงศ์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปิฎก	ขุททกนิกาย.

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า

ไตรปิฎกฉบับบาลีสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

คำนำ

ในครั้งพุทธกาล มีภิกษุอธิบายเกี่ยวกับวิญญานว่า
วิญญาน คือสภาพที่รับรู้อารมณ์ต่างๆ ได้ สื่อสารพูดคุยได้
เป็นผู้รับผลของกรรมดีกรรมชั่ว เป็นผู้ที่เล่นไป ท่องเที่ยวไป

พระพุทธเจ้าทรงเรียกภิกษุรูปนั้นมาสอบทันที
เมื่อได้ความตรงกันกับที่ถูกต้องแล้ว ทรงดำหนิโดยการ
เรียกภิกษุรูปนี้ว่า “โมฆะบุรุษ” ซึ่งแปลตามความหมายว่า
บุคคลอันเปล่า ไร้ประโยชน์ เป็นโมฆะ มีไว้ก็เท่ากับไม่มี
จากนั้น ทรงพยากรณ์ว่า การพูดผิดไปจากคำของตถาคต
เช่นนี้ จะทำให้ประสบบาปมิใช่น้อยเป็นอันมาก

คงไม่ใช่เรื่องยากเกินไปนัก ที่จะทำความเข้าใจว่า
วิญญาน โดยนัยของชั้นหันธ์ห้านั้น ไม่ใช่ตัวสัตว์ ไม่ใช่บุคคล
เป็นแต่เพียงสิ่งที่มีกริยารู้ได้ และเป็นปฏิเจตสมุปปันธรรม
คืออาศัยเหตุปัจจัยในการเกิดขึ้นมีอยู่ ส่วนสัตว์ บุคคลผู้
ทำกรรม รับกรรมนั้น คือชั้นหันธ์ห้าอันประกอบด้วยอุปาทาน
ปรุงแต่งเสร็จไปแล้ว ว่าเป็นนี้ๆ เป็นนั้นๆ

คำถามก็คือ บุคคลประเภทไหนที่สนใจกรรม
วิบากกรรมในชั้นหันธ์ห้า (อันไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตน
ของเรา) นี่

คำตอบก็คือ บุคคลที่ยังมีความเห็นในวิญญาน
ว่าคือผู้รับรู้ ผู้กระทำ ผู้รับผลของกรรม คือผู้ท่องเที่ยว
เวียนว่ายไป โดยนัยลักษณะเดียวกับภิกษุรูปนั้น ในครั้ง
พุทธกาล

คำถามอาจมีขึ้นอีกว่า จะมีบ้างไหมบางคน ที่ไม่สนใจ
ไม่แยแส ไม่อยากรู้ในเรื่องของกรรม และวิบากของกรรม
ในแง่มุมต่าง ๆ ภายใต้ความเห็นที่ใช้ตัวตนในอุปาทานันธ์
ไม่สนใจ การที่มีที่เป็นแล้วนี้ ว่าเกิดจากกรรมนี้ๆ ในภพโน้นๆ
ไม่แยแส แก่กรรมในภพโน้นๆ ที่ส่งผลอยู่ที่นี่ ด้วยกรรมนั้นๆ
ไม่อยากรู้ว่าทำกรรมแบบนั้นๆ แล้วจะได้รับผลแบบไหนๆ

คำตอบพึงมีว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ (ทิวฏฐิสัมปันนะ)
มีอยู่คือเข้าสู่แล้วในสัมมัตตนิยาม เข้าสู่แล้วในระบบที่ถูกต้อง
เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกระแส (โสตะ) คือทางอันเป็นอริยะ

ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ ของผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ นั่นคือ
ยึดมั่นความตามเห็นชั้นในส่วนตัว (ปุพฺพันตานุทิวฏฐิ)
และยึดมั่นความตามเห็นชั้นส่วนอนาคต (อปฺปันตานุทิวฏฐิ)
พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิแล้วนี้ จะมี
ความรู้เข้าใจอันพิเศษเฉพาะ ซึ่งหาไม่ได้ในปุถุชนทั่วไป
ทุกซ์ จะค่อยๆ ดับไป ในทุกๆ ก้าวบนหนทาง และเป็นผู้ที่
จะไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีสัมโพธิเป็นเบื้องหน้าที่สุด

สังคัมพุทธในวันนี้ แม้จะยังมีความเจริญในระบบ
ธรรมวินัยอยู่ก็ตาม แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ายังมีบุคคลในข่าย
“โมฆะบุรุษ” ดังครั้งพุทธกาลนั้น

โมฆะบุรุษนี้ คือผู้ที่ขับเคลื่อนการกระทำต่าง ๆ
ที่ออกนอกแนวทางของอริยมรรคมีองค์ ๘ ไปเรื่อย ๆ และ
นำพาโลกไป ด้วยระบบคิดที่ปรารถนาขึ้นหน้าโดยความเป็นตน
ทั้งหมดนี้ทำขึ้นภายใต้การอ้างถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า

เราอาจเคยได้ยิน การอ้างถึงพระธรรมคำสอนใน
ส่วนของศีลธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของข้อปฏิบัติที่ไม่เบียดเบียน
อันนำมาซึ่งวิบากอันดีต่อตนเอง และหมู่สัตว์ทั้งหลายโดยรวม
อีกทั้ง ยังเป็นเหตุให้ได้บังเกิดในภพที่เต็มไปด้วยสุขเวทนา
ธรรมะ ในแง่มุมระดับศีลธรรมนี้ ได้ถูกเข้าใจไปว่าเป็นเพียง
เครื่องมือให้ได้มาซึ่งความสุขมีประมาณต่าง ๆ อันเป็นผลจาก
การกระทำที่ดีนั้น และเพื่อให้มีภพต่อ ๆ ไปที่ดีเท่านั้น

ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ต่อระบบศีลธรรมนี้
เกิดจากการไม่รู้แจ้งแทงตลอดด้วยดีด้วยทฤษฎี ในพุทธทวจน
เรื่องทาน ศีล สวรรค์ เป็นเพียงส่วนหนึ่ง ในอนุปุปพิกถา ๕
ซึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้แสดงต่อมราวาส ผู้ที่ยังมีจิตจมอยู่ใน
ความสุขแบบโลก ๆ ยังไม่พร้อมที่จะเข้าถึงอริยสัจได้ทันที
ทานกถา คือ การให้ การสละ, สีลกถา คือ ระบบศีลธรรม,

สัคคกถา คือ สุขแบบสวรรค์, กามาทีนวกถา คือ โทษแห่งกาม และ เนกขัมมานิสังกถา คือ อานิสงส์แห่งการออกจากกาม เมื่อผู้ฟัง มีจิตอ่อนโยน ปลอดนิเวศน์ นุ่มเบาควรแก่การแล้ว จึงทรงแสดงอริยสัจสี่ อันเป็นจุดประสงค์หลักเพียงอันเดียวของการเทศนาแต่ละครั้ง

สิ่งที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ คือ การตัดทอนคำสอน โดยแยกเน้นเวียนวนอยู่ เฉพาะเรื่องของท่าน คีล สวรรค์ ยิ่งไปกว่านั้น หากบวกเข้าไปด้วยกับบุคคลที่ยังไม่พ้นการ ดำรงชีพด้วยมิชฉาอาศัยะแบบของสมณะ คือ เลี้ยงชีพด้วยการทำนาย การดูหมอ ดูกฤษ และอื่นๆ ทั้งหลายทั้งปวง ที่รวมเรียกว่าตริจฉานวิชา ทั้งหมดนี้จึงเป็นเสมือนขบวนการ ที่ผันแปรธรรมวินัย ให้กลายเป็นลัทธิใหม่อะไรสักอย่างที่ไม่ใช่พุทธ แต่อ้างความเป็นพุทธ แล้วนำพาผู้คนที่หลงทาง อยู่แล้ว ให้ยิ่งผูกติด พันเกี่ยวอยู่แต่ในภพ

หนังสือ พุทธวจน ฉบับ แก่กรรม โดยพระตถาคต นี้ คือการรวมหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้เกี่ยวกับกรรม โดยผู้ศึกษาจะสังเกตเห็นได้ทันทีคือ ความรู้ในเรื่องกรรม ว่า กรรม เป็นสิ่งที่บุคคลพึงทราบทั้งหมด ๖ แก่มุมด้วยกันเท่านั้น เป็นการรู้ที่จะนำไปสู่การหลุดพ้นจากระบบแห่งกรรมที่ หมุ่สัตว์ติดข้องอยู่มานานนับนี้

อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ หนทางให้ถึงความดับแห่งกรรม
โดยตัวของอริยมรรคเอง มีแล้ว ซึ่งการสร้างวิบากอันเป็นเลิศ
มีพร้อมแล้วซึ่งอานิสงส์คือการนำไปสู่การสลัดคืนอุปาทานชั้น
นั้นคือ การกระทำความดี เพื่อให้ระบบกรรมทั้งหมดทั้งปวงนั้น
กลายเป็นโมฆะโดยสิ้นเชิง

คณะผู้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ขอนอบน้อมสักการะ
ต่อ ตถาคต ผู้รันทดสัมมาสัมพุทธะ
และ ภิกษุสาวกในธรรมวินัยนี้
ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล จนถึงยุคปัจจุบัน
ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสืบทอดพุทธวจน
คือ ธรรม และวินัย ที่ทรงประกาศไว้ บริสุทธิ์บริบูรณ์ดีแล้ว

คณะศิษย์พระตถาคต

สารบัญ

- สิ่งที่ต้องรู้เกี่ยวกับ “กรรม” ๑
  - ๑. รายละเอียดที่บุคคลควรทราบเกี่ยวกับเรื่องกรรม ๒
  - ๒. ว่าด้วยเหตุเกิดของกรรม ๓ อย่าง ๖
  - ๓. ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งกรรม ๓ อย่าง (อิกนัยยะ) ๙
  - ๔. สิ่งที่ไม่ควรคิด ๑๓
- ประเภทของกรรม ๑๕
  - ๕. แบ่งตามการกระทำและผลที่ได้รับ ๑๖
  - ๖. อะไรคือกรรมเก่าและกรรมใหม่ ๒๑
  - ๗. กายนี้ เป็น “กรรมเก่า” ๒๔
  - ๘. การทำกรรมทางใดมีโทษมากที่สุด ๒๖
- หลักการพิจารณาว่ากรรมชนิดนั้นควรทำหรือไม่ ๓๑
  - ๙. เมื่อจะกระทำ ๓๒
  - ๑๐. เมื่อกระทำอยู่ ๓๓
  - ๑๑. เมื่อกระทำแล้ว ๓๔

• ข้อควรทราบเพื่อป้องกันความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องกรรม ๓๗

๑๒. การพยากรณ์บุคคลอื่น ทำได้หรือไม่ ๓๘
๑๓. ทุกข์เกิดเพราะมีเหตุปัจจัย ๓๙
๑๔. ทาง ๒ สายที่ไม่ควรเดิน ๔๑
๑๕. บาปกรรมเก่า
ไม่อาจสิ้นได้ด้วยการทรมานตนเอง ๔๓
๑๖. สุข-ทุกข์ ที่ได้รับ
ไม่ใช่ผลของกรรมเก่าอย่างเดียว ๔๗

• ลัทธิความเชื่อผิด ๆ เกี่ยวกับกรรม ๓ แบบ ๕๙

๑๗. ลัทธิที่เชื่อว่าสุขและทุกข์
เกิดจากกรรมเก่าอย่างเดียว ๖๐
๑๘. ลัทธิที่เชื่อว่าสุขและทุกข์
เกิดจากเทพเจ้าบันดาลให้ ๖๓
๑๙. ลัทธิที่เชื่อว่าสุขและทุกข์เกิดขึ้นเองลอย ๆ
ไม่มีอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ๖๕
๒๐. เชื่อว่า “กรรม” ไม่มี อันตรายอย่างยิ่ง ๖๗

● ผลของกรรม แบ่งโดยระยะเวลาการให้ผล	๖๙
๒๑. ระยะเวลาการให้ผลของกรรม	๗๐
● ผลของกรรม แบ่งโดยผลที่ได้รับ	๗๑
๒๒. ผู้ฉลาดในเรื่องวิบากแห่งกรรม	๗๒
๒๓. เหตุให้ได้ความเป็นผู้มีรูปงาม มีทรัพย์มาก และสูงศักดิ์	๗๔
๒๔. ผลของการให้ทานแบบต่างๆ	๗๕
๒๕. กรรมที่ทำให้ได้รับผลเป็นความไม่ตกต่ำ	๗๗
๒๖. เหตุที่ทำให้มนุษย์เกิดมาแตกต่างกัน	๗๙
๒๗. บุรพกรรมของการได้ลักษณะ “มหาบุรุษ”	๙๓
๒๘. ทำไมคนที่ทำบาปกรรมอย่างเดียวกัน แต่รับวิบากกรรมต่างกัน	๑๐๕
๒๙. อานิสงส์ของการรักษาศีล	๑๑๑
๓๐. สุกตติของผู้มีศีล	๑๑๕
๓๑. วิบากของผู้ทุศีล	๑๑๗
๓๒. ทุคติของผู้ทุศีล	๑๒๐
๓๓. ทำชั่วได้ชั่ว	๑๒๒
๓๔. บุคคล ๔ จำพวก	๑๒๔

• กรรมที่ทำให้สิ้นกรรม	๑๒๙
๓๕. ข้อปฏิบัติให้ถึงความสิ้นกรรม	๑๓๐
- รายละเอียดของสัมมากัมมันตะ	๑๓๕
- สัมมากัมมันตะโดยปริยายสองอย่าง	๑๓๗
- อาชีพที่ไม่ควรกระทำ	๑๓๙
๓๖. “สิ้นตัณหา ก็ สิ้นกรรม”	๑๔๐
๓๗. การกระทำความที่เป็นไปเพื่อการสิ้นกรรม	๑๔๒
๓๘. จะเกิดในตระกูลใดก็สิ้นกรรมได้	๑๔๕

• เรื่องเกี่ยวกับ “กรรม” ในเชิงปัจจุสมุปบาท ๑๕๑
(การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา)

๓๙. เหตุเกิดของทุกข์	๑๕๒
๔๐. ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “สัตว์”	๑๕๔
๔๑. ความไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา	๑๕๕
๔๒. เหตุเกิดของภพ	๑๕๙
๔๓. เครื่องนำไปสู่ภพ	๑๖๑
๔๔. ปัจจุสมุปบาท	๑๖๒

    ในฐานะเป็นกฎสูงสุดของธรรมชาติ

สิ่งที่ต้องรู้เกี่ยวกับ “กรรม”

๑

รายละเอียดที่บุคคลควรทราบ เกี่ยวกับเรื่องกรรม

ภิกษุทั้งหลาย !

กรรม	เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
นิทานสัมภาระแห่งกรรม	เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
เวมัตตตาแห่งกรรม	เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
วิบากแห่งกรรม	เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
กัมมนิโรธ	เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,
กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา	เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ ....

คำที่เรากล่าวแล้วตั้งนั้น

เราอาศัยอะไรกล่าวเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย !

เรากล่าวซึ่งเจตนาว่าเป็นกรรม เพราะว่าบุคคล
เจตนาแล้ว ย่อมกระทำซึ่งกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นิทานสัมภวะ (เหตุเป็นแดนเกิดพร้อม) แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! นิทานสัมภวะแห่งกรรมทั้งหลาย คือ ผัสสะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เวมัตตตา (ความมีประมาณต่างๆ) แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในนรก มีอยู่, กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในกำเนิดเดรัจฉาน มีอยู่, กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในเปรตวิสัย มีอยู่, กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในมนุษย์โลก มีอยู่, กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในเทวโลก มีอยู่. ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า เวมัตตตาแห่งกรรมทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! วิบาก (ผลแห่งการกระทำ) แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าววิบากแห่งกรรมทั้งหลายว่ามีอยู่ ๓ อย่าง คือ วิบากในภวิตรธรรม (คือทันควัน) หรือว่า วิบากในอุปปัชชะ (คือในเวลาต่อมา) หรือว่า วิบากในอปรปรียายะ (คือในเวลาต่อมาอีก). ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรากล่าวว่า วิบากแห่งกรรมทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! กัมมนิโรธ (ความดับไม่เหลือแห่งกรรม) เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ความดับแห่งกรรมทั้งหลายย่อมมีเพราะความดับแห่งผัสสะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! กัมมนิโรธคามินีปฏีปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งกรรม) เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์แปด) นั้นนั่นเอง คือ กัมมนิโรธคามินีปฏีปทา; ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ :-

สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ)

สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ)

สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ)

สัมมากัมมันตะ (การทำการงานชอบ)

สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ)

สัมมาวายามะ (ความพากเพียรชอบ)

สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)

สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ).

ภิกษุทั้งหลาย !

เมื่อใดอริยสาวก ย่อมรู้ชัดซึ่ง กรรม อย่างนี้,

รู้ชัดซึ่ง นิทานสัมภาระแห่งกรรม อย่างนี้,

รู้ชัดซึ่ง เวมัตตตาแห่งกรรม อย่างนี้,

รู้ชัดซึ่ง วิบากแห่งกรรม อย่างนี้,

รู้ชัดซึ่ง กัมมนิโรธ อย่างนี้,

รู้ชัดซึ่ง กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา อย่างนี้;

อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ชัดซึ่งพรหมจรรย์นี้ว่า
เป็นเครื่องเจาะแทงกิเลส เป็นที่ดับไม่เหลือแห่งกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่เรากล่าวแล้วว่า

“กรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,

นิทานสัมภาระแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,

เวมัตตตาแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,

วิบากแห่งกรรม เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,

กัมมนิโรธ เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ,

กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา เป็นสิ่งที่บุคคลควรทราบ”

ดังนั้น เราอาศัยความข้อนี้อีกแล้ว.

๒

ว่าด้วยเหตุเกิดของกรรม ๓ อย่าง

ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุทั้งหลาย ๓ ประการเหล่านี้
มีอยู่ เพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย.

๓ ประการเหล่าไหนเล่า ?

๓ ประการ คือ :-

โลภะ (ความโลภ) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้น
แห่งกรรมทั้งหลาย,

โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้น
แห่งกรรมทั้งหลาย,

โมหะ (ความหลง) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้น
แห่งกรรมทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนเมล็ดพืชทั้งหลาย
ที่ไม่แตกหัก ที่ไม่เน่า ที่ไม่ถูกทำลายด้วยลมและแดด
เลือกเอาแต่เมล็ดดี เก็บงำไว้ดี อันบุคคลหว่านไปแล้ว
ในพื้นที่ซึ่งมีปฏิกกรรมอันกระทำดีแล้วในเนื้อนาดี. อนึ่ง
สายฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมล็ดพืชทั้งหลายเหล่านั้น
จะพึงถึงซึ่งความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์โดยแน่นอน, ฉันทะ;
ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ก็ฉันทะ นั่นคือ

กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยโลภะ เกิดจากโลภะ
มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นสมุทัย ฉันทะ; กรรมอันนั้น
ย่อมให้ผลในขันธทั้งหลาย อันเป็นที่บังเกิดแก่อดีตภาพ
ของบุคคลนั้น. กรรมนั้นให้ผลในอรรถภาพใด เขาย่อม
เสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในอรรถภาพนั้นเอง ไม่ว่าจะเป็น
เป็นไปอย่างในทิวาธรรม (คือทันควัน) หรือว่า เป็นไป
อย่างในอุปัชชะ (คือในเวลาต่อมา) หรือว่า เป็นไปอย่าง
ในอปรปริยาเย (คือ ในเวลาต่อมาอีก) ก็ตาม.

กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยโทสะ เกิดจากโทสะ
มีโทสะเป็นเหตุ มีโทสะเป็นสมุทัย ฉันทะ; กรรมอันนั้น
ย่อมให้ผลในขันธทั้งหลาย อันเป็นที่บังเกิดแก่อดีตภาพ
ของบุคคลนั้น. กรรมนั้นให้ผลในอรรถภาพใด เขาย่อม
เสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในอรรถภาพนั้นเอง ไม่ว่าจะเป็น
เป็นไปอย่างในทิวาธรรม หรือว่า เป็นไปอย่างในอุปัชชะ
หรือว่า เป็นไปอย่างในอปรปริยาเย ก็ตาม.

กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยโมหะ เกิดจากโมหะ มีโมหะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นสมุทัย อันใด; กรรมอันนั้น ย่อมให้ผลในชั้นทั้งหลาย อันเป็นที่บังเกิดแก่อัตตภาพ ของบุคคลนั้น. กรรมนั้นให้ผลในอัตตภาพใด เขาย่อม เสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในอัตตภาพนั่นเอง ไม่ว่าจะ เป็นไปอย่างในทวิจรรรม หรือว่า เป็นไปอย่างในอุปปีชชะ หรือว่า เป็นไปอย่างในอปรปริยายะ ก็ตาม.

ภิกษุทั้งหลาย! เหตุทั้งหลาย ๓ ประการ เหล่านี้แล เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย.

ติ.ก. อ. ๒๐/๑๗๑/๔๗๓.

๓

ว่าด้วยเหตุเกิดของกรรม ๓ อย่าง (อิกนัยยะ)

ภิกษุทั้งหลาย! เหตุ ๓ ประการนี้ เป็นไป
เพื่อความเกิดขึ้นพร้อมมูลแห่งกรรม.

เหตุ ๓ ประการ คืออะไรบ้างเล่า ?

คือ ความพอใจ *เกิด* เพราะปรารถนาธรรมทั้งหลาย
อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะ (ความรักใคร่พอใจ) ที่เป็นอดีต ๑,

ความพอใจ *เกิด* เพราะปรารถนาธรรมทั้งหลาย
อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอนาคต ๑,

ความพอใจ *เกิด* เพราะปรารถนาธรรมทั้งหลาย
อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นปัจจุบัน ๑.

ความพอใจเกิดเพราะปรารถนาธรรมทั้งหลาย
อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอดีต เป็นอย่างไรเล่า ?

คือบุคคลตรึกตรองไปถึงธรรมอันเป็นฐานแห่ง
ฉันทราคะที่ล่วงไปแล้ว เมื่อตรึกตรองตามไป ความพอใจ
ก็เกิดขึ้น ผู้เกิดความพอใจแล้ว ก็ชื่อว่าถูกธรรมเหล่านั้น
ผูกไว้แล้ว เรากล่าวความติดใจนั้น ว่าเป็นสังโยชน์ (เครื่องผูก)

ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอดีต เป็นอย่างนี้แล.

ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอนาคต เป็นอย่างไรเล่า ?

คือบุคคลตรึกตรองไปถึงธรรม อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่ยังไม่มาถึง เมื่อตรึกตรองตามไป ความพอใจก็เกิดขึ้น ผู้เกิดความพอใจแล้ว ก็ชื่อว่าอุกธรรมเหล่านั้นผูกไว้แล้ว เรากล่าวความติดใจนั้น ว่าเป็นสังโยชน์ ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอนาคต เป็นอย่างนี้แล.

ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นปัจจุบัน เป็นอย่างไรเล่า ?

คือบุคคลตรึกตรองถึงธรรม อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า เมื่อตรึกตรองตามไป ความพอใจก็เกิดขึ้น ผู้เกิดความพอใจแล้ว ก็ชื่อว่าอุกธรรมเหล่านั้นผูกไว้แล้ว เรากล่าวความติดใจนั้น ว่าเป็นสังโยชน์ ความพอใจเกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นปัจจุบัน เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุ ๓ ประการเหล่านี้แล
 เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นพร้อมมูลแห่งกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! (อีกอย่างหนึ่ง) เหตุ ๓ ประการนี้
 เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นพร้อมมูลแห่งกรรม.

เหตุ ๓ ประการ คืออะไรบ้างเล่า ? คือ

ความพอใจ *ไม่เกิด* เพราะปรารภธรรมทั้งหลาย
 อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอดีต ๑,

ความพอใจ *ไม่เกิด* เพราะปรารภธรรมทั้งหลาย
 อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอนาคต ๑,

ความพอใจ *ไม่เกิด* เพราะปรารภธรรมทั้งหลาย
 อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นปัจจุบัน ๑.

ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย
 อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอดีต เป็นอย่างไร ?

คือบุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากอันยัตยาวของธรรม
 อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่ล่วงไปแล้ว ครั้นรู้ชัดซึ่ง
 วิบากอันยัตยาวแล้ว กลับใจเสียจากเรื่องนั้น ครั้นกลับใจ
 ได้แล้ว คลายใจออก ก็เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา
 ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็นฐาน
 แห่งฉันทราคะที่เป็นอดีต เป็นอย่างนี้แล.

ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย
อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอนาคต เป็นอย่างไรเล่า?

คือบุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากอันยืดยาวของธรรม
อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่ยังไม่มาถึง ครั้นรู้ชัดซึ่ง
วิบากอันยืดยาวแล้ว กลับใจเสียจากเรื่องนั้น ครั้นกลับใจ
ได้แล้ว คลายใจออก ก็เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา
ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย อันเป็น
ฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นอนาคต เป็นอย่างนี้แล.

ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย
อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นปัจจุบัน เป็นอย่างไรเล่า?

คือบุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากอันยืดยาวของธรรม
อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า ครั้นรู้ชัด
ซึ่งวิบากอันยืดยาวแล้ว กลับใจเสียจากเรื่องนั้น ครั้น
กลับใจได้แล้ว คลายใจออก ก็เห็นแจ้งแทงตลอดด้วย
ปัญญา ความพอใจไม่เกิดเพราะปรารภธรรมทั้งหลาย
อันเป็นฐานแห่งฉันทราคะที่เป็นปัจจุบัน เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย! เหตุ ๓ ประการเหล่านี้แล
เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นพร้อมมูลแห่งกรรม.

๔

สิ่งที่ไม่ควรคิด

ภิกษุทั้งหลาย ! อจินไตย ๔ อย่างนี้ไม่ควรคิด ผู้ที่คิดก็จะพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

อจินไตย ๔ คืออะไรบ้างเล่า ? คือ :-

๑. พุทธวิสัยแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

เป็นอจินไตยไม่ควรคิด ผู้ที่คิด ก็จะมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

๒. ฌานวิสัยแห่งผู้ได้ฌาน

เป็นอจินไตยไม่ควรคิด ผู้ที่คิด ก็จะมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

๓. วิบากแห่งกรรม

เป็นอจินไตยไม่ควรคิด ผู้ที่คิด ก็จะมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

๔. โลกจินดา (ความคิดในเรื่องของโลก)

เป็นอจินไตยไม่ควรคิด ผู้ที่คิด ก็จะมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้แล อจินไตย ๔ ไม่ควรคิด ผู้ที่คิด ก็จะมีส่วน
แห่งความเป็นบ้า ได้รับความลำบากเปล่า.

จิตฺตฺก. อ. ๒๑/๑๐๔/๗๗.

ประเภทของกรรม

๕

แบ่งตามการกระทำและผลที่ได้รับ

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรม ๔ อย่างเหล่านี้
เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว
ประกาศให้รู้ทั่วกัน.

กรรม ๔ อย่าง อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมดำ มีวิบากดำ ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมขาว มีวิบากขาว ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบาก
ทั้งดำทั้งขาว ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบาก
ไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมดำ มีวิบากดำ เป็นอย่างไร
เล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมทำ
ความปรุ้งแต่งทางกาย อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน,
ย่อมทำความปรุ้งแต่งทางวาจา อันเป็นไปกับด้วยความ
เบียดเบียน, ย่อมทำความปรุ้งแต่งทางใจ อันเป็นไปกับ

ด้วยความเบียดเบียน. ครั้นเขาทำความปรุ้งแต่ง (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลก อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน; ผัสสะทั้งหลายอันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องเขาซึ่งเป็นผู้เข้าถึงโลกอันเป็นไปด้วยความเบียดเบียน; เขาอันผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมสวຍเวทนาที่เป็นไปด้วยความเบียดเบียน อันเป็นทุกข์ โดยส่วนเดียว, ดังเช่นพวกสัตว์นรก.

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า กรรมดำ มีวิบากดำ.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมขาว มีวิบากขาว เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมทำความปรุ้งแต่งทางกาย อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน, ย่อมทำความปรุ้งแต่งทางวาจา อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน, ย่อมทำความปรุ้งแต่งทางใจ อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน. ครั้นเขาทำความปรุ้งแต่ง (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลก อันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน; ผัสสะทั้งหลายที่ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลกอันไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน;

เขาอันผัสสะที่ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว
 ย่อมเสวยเวทนาที่ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน
 อันเป็นสุขโดยส่วนเดียว, ดังเช่นพวกเทพสุกัณหา.

ภิกษุทั้งหลาย!

นี้เรียกว่า กรรมขาว มีวิบากขาว.

ภิกษุทั้งหลาย! กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบาก
 ทั้งดำทั้งขาว เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ย่อมทำ
 ความปรุ้งแต่งทางกาย อันเป็นไปกับด้วยความ
 เบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วยความเบียดเบียนบ้าง,
 ย่อมทำความปรุ้งแต่งทางวาจา อันเป็นไปกับด้วยความ
 เบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง,
 ย่อมทำความปรุ้งแต่งทางใจ อันเป็นไปกับด้วยความ
 เบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง.
 ครั้นเขาทำความปรุ้งแต่ง (ทั้งสาม) ดังนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลก
 อันเป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วย
 ความเบียดเบียนบ้าง; ผัสสะทั้งหลายที่เป็นไปกับด้วย
 ความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วยความเบียดเบียนบ้าง

ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลกอันเป็นไปกับด้วยความ
เบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง;
เขอันผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไป
ด้วยความเบียดเบียนบ้างถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนา
ที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนบ้าง ไม่เป็นไปด้วย
ความเบียดเบียนบ้าง อันเป็นเวทนาที่เป็นสุขและทุกข์
เจือกัน, ดังเช่นพวกมนุษย์ พวกเทพบางพวก พวกวิมบาต
บางพวก.

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว.

ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำ
ไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ
(ความดำริชอบ)

สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ) สัมมากัมมันตะ
(การทำความชอบ) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ)

สัมมาวายามะ (ความพากเพียรชอบ) สัมมาสติ
(ความระลึกชอบ) สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ).

ภิกษุทั้งหลาย !

นี้เรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว
เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล กรรม ๔ อย่าง
ที่เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้รู้ทั่วกัน.

จิตฺตฺก. อ. ๒๑/๓๒๐-๓๒๑/๒๓๗.

(ในสูตรนี้ ทรงแสดงกรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นที่สิ้นกรรมไว้ด้วย
อริยมรรคมีองค์แปด; ในสูตรอื่นทรงแสดงไว้ด้วย โพชฌงค์เจ็ด ก็มี
๒๑/๓๒๒/๒๓๘., แสดงไว้ด้วยเจตนาเป็นเครื่องละกรรมดำ, กรรมขาว และ
กรรมทั้งดำทั้งขาว ก็มี ๒๑/๓๑๘/๒๓๔.).

๖

อะไรคือกรรมเก่าและกรรมใหม่

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดงซึ่งกรรมทั้งหลาย
ทั้งใหม่และเก่า (นวปุราณกัมม) กัมมนิโรธ และกัมมนิโรธ-
คามินีปฏิบัติ. ....

ภิกษุทั้งหลาย !

กรรมเก่า (ปุราณกัมม) เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! จักขุ (ตา) .... โสตะ (หู) ....
ฆานะ (จมูก) .... ชิวหา (ลิ้น) .... กายะ (กาย) .... มนะ (ใจ)
อันธะทั้งหลาย พึงเห็นว่าเป็นปุราณกัมม (กรรมเก่า)
อภิสังขตะ (อันปัจจยปรุ้งแต่งขึ้น) อภิสัญเจตยิตะ (อันปัจจย
ทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น) เวทนียะ (มีความรู้สึกต่ออารมณ์ได้).

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กรรมเก่า.

ภิกษุทั้งหลาย !

กรรมใหม่ (นวกัมม) เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่บุคคลกระทำความ
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ในกาลบัดนี้ อันใด,
อันนี้เรียกว่า กรรมใหม่.

ภิกษุทั้งหลาย ! กัมมนิโรธ (ความดับแห่งกรรม)
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่บุคคลถูกต้องวิมุตติ
เพราะความดับแห่งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันใด,
อันนี้เรียกว่า กัมมนิโรธ.

ภิกษุทั้งหลาย ! กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา
(ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม) เป็นอย่างไรเล่า ?

กัมมนิโรธคามินีปฏิปทานั้น คือ อริยอัฏฐังคิกมรรค
(อริยมรรคมีองค์แปด) นั้นนั่นเอง ได้แก่

สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ
(ความดำริชอบ)

สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ) สัมมากัมมันตะ
(การทำความงานชอบ) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ)

สัมมาวายามะ (ความพากเพียรชอบ) สัมมาสติ
(ความระลึกชอบ) สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ).

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กัมมนิโรธคามินี-
ปฏิปทา.

ภิกษุทั้งหลาย ! ด้วยประการดังนี้แล (เป็นอันว่า)
กรรมเก่า เราได้แสดงแล้วแก่เธอทั้งหลาย กรรมใหม่
เราก็ได้แสดงแล้ว, กัมมนิโรธ เราก็ได้แสดงแล้ว, กัมมนิโรธ-
คามินีปฏิบัติ เราก็ได้แสดงแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย !

กิจใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดู แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล
อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอ.

ภิกษุทั้งหลาย !

นั่นโคนไม้, นั่นเรือนว่าง.

พวกเธอจงเพียรเผากิเลส,

อย่าได้ประมาท,

อย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนของเรา

แก่เธอทั้งหลาย.

๗

กายนี้ เป็น “กรรมเก่า”

ภิกษุทั้งหลาย! กายนี้ ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย และทั้งไม่ใช่ของบุคคลเหล่าอื่น.

ภิกษุทั้งหลาย! กรรมเก่า (กาย) นี้ อันเธอทั้งหลาย พึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น (อภิสงขต), เป็นสิ่งที่ปัจจัยทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น (อภิสมุเจตยิต), เป็นสิ่งที่มีความรู้สึกต่ออารมณ์ได้ (เวทนีย).

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีของกายนั้น อริยสาวก ผู้ได้สดับแล้ว ย่อมทำไว้ในใจโดยแยบคายเป็นอย่างดี ซึ่ง ปฏิจจสมุปบาท นั้นเทียว ดังนี้ว่า “ด้วยอาการอย่างนี้ :

เพราะสิ่งนี้มี, สิ่งนี้จึงมี;

เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้, สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น;

เพราะสิ่งนี้ไม่มี, สิ่งนี้จึงไม่มี;

เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้, สิ่งนี้จึงดับไป :

ข้อนี้ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ

เพราะมีอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขารทั้งหลาย;

เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญูณ;

เพราะมีวิญญูณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป;
 เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ;
 เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ;
 เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา;
 เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา;
 เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน;
 เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ;
 เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ;
 เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะปริเทวะ
 ทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน :
 ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี
 ด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่ง
 อวิชชา นั้น นั้นเทียว, จึงมีความดับแห่งสังขาร, เพราะมี
 ความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญูณ; ... ฯลฯ ...
 ฯลฯ ... ฯลฯ ... เพราะมีความดับแห่งชาติ นั้นแล ชรามรณะ
 โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น :
 ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้”
 ดังนี้ แล.

๘

การทำกรรมทางใดมีโทษมากที่สุด

ทิมตปัสสีนิครนถ์

ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ท่านพระโคตม! พระองค์เล่าย่อมบัญญัติทัณฑะ
ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรมไว้เท่าไร?

ทิมตปัสสี! ตถาคตจะบัญญัติว่ากรรมๆ ดังนี้
เป็นอาจิณ.

ท่านพระโคตม! ก็พระองค์ย่อมบัญญัติกรรม ในการ
ทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรมไว้เท่าไร?

ทิมตปัสสี! เราย่อมบัญญัติกรรม ในการทำ
บาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรมไว้ ๓ ประการ
คือ กายกรรม ๑ วจีกรรม ๑ มโนกรรม ๑.

ท่านพระโคตม! ก็กายกรรมอย่างหนึ่ง วจีกรรมอย่างหนึ่ง
มโนกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่หรือ?

ทิมตปัสสี! กายกรรมอย่างหนึ่ง วจีกรรม
อย่างหนึ่ง มโนกรรมอย่างหนึ่ง.

ท่านพระโคตม ! ก็บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการ ที่จำแนกออกแล้วเป็นส่วนละอย่างต่างกัน เหล่านี้ กรรมไหน คือ กายกรรม วจีกรรม หรือมนกรรม ที่พระองค์บัญญัติว่ามีโทษมากกว่าในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม ?

ทิมตปัสสี ! บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการ ที่จำแนกออกแล้วเป็นส่วนละอย่างต่างกันเหล่านี้

เราบัญญัติมนกรรมว่ามีโทษมากกว่าในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม

เราจะบัญญัติกายกรรม วจีกรรม ว่ามีโทษมากเหมือนมนกรรม ห้ามได้.

ท่านพระโคตม ! พระองค์ตรัสว่ามนกรรมหรือ ?

ทิมตปัสสี ! เรากล่าวว่ามนกรรม.

ท่านพระโคตม ! พระองค์ตรัสว่ามนกรรมหรือ ?

ทิมตปัสสี ! เรากล่าวว่ามนกรรม.

ท่านพระโคตม ! พระองค์ตรัสว่ามนกรรมหรือ ?

ทิมตปัสสี ! เรากล่าวว่ามนกรรม.

ทิมตปัสสีนครณีให้พระผู้มีพระภาคทรงยืนยันในเรื่องที่ตรัสนี้ถึง ๓ ครั้ง ด้วยประการฉะนี้ แล้วลุกจากอาสนะเข้าไปหานิครณณ์นาฏบุตรถึงที่อยู่.

(จากนั้นได้มี อุบาสคหบดี เข้ามาเพื่อสนทนาในเรื่องนี้ ต่อจากทิมตปัสสีนครณณ์ โดยยังมีความเห็นว่า กรรมทางกายมีโทษมากกว่ากรรมทางใจ และพระผู้มีพระภาคได้ยกอุปมา เพื่อให้เห็นเปรียบเทียบได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้)

คหบดี! ท่านจะสำคัญความข้อนี้อย่างไร ในบ้านนาลันทาณี พึงมีบุรุษคนหนึ่งเงื้อมดาบมา เขาพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาลันทาณี ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน โดยขณะหนึ่ง โดยครู่หนึ่ง. คหบดี! ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นอย่างไร บุรุษนั้นจะสามารถทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาลันทาณี ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน โดยขณะหนึ่ง โดยครู่หนึ่งได้หรือ ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! บุรุษ ๑๐ คนก็ดี ๒๐ คนก็ดี ๓๐ คนก็ดี ๔๐ คนก็ดี ๕๐ คนก็ดี ไม่สามารถจะทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาลันทาณี ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน โดยขณะหนึ่ง โดยครู่หนึ่งได้ พระเจ้าข้า บุรุษผู้ต่ำทรามคนเดียวจะแก่งกาจอะไรกันเล่า.

คหบดี ! ท่านจะสำคัญความข้อนี้อย่างไร
สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็นผู้ชำนาญในทางจิต
พึงมาในบ้านนาถันตานี้ สมณะหรือพราหมณ์นั้น พึงกล่าว
อย่างนี้ว่าเราจักทำบ้านนาถันตานี้ให้เป็นเถา ด้วยใจคิด
ประทุษร้ายครั้งเดียว. คหบดี ! ท่านจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นอย่างไร สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็น
ผู้ชำนาญในทางจิตนั้น จะสามารถทำบ้านนาถันตานี้
ให้เป็นเถา ด้วยใจคิดประทุษร้ายครั้งเดียวได้หรือไม่หนอ ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บ้านนาถันทา ๑๐ บ้านก็ดี
๒๐ บ้านก็ดี ๓๐ บ้านก็ดี ๔๐ บ้านก็ดี ๕๐ บ้านก็ดี สมณะหรือ
พราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็นผู้ชำนาญในทางจิตนั้น ยังสามารถ
ทำให้เป็นเถาได้ด้วยใจคิดประทุษร้ายครั้งเดียว แล้วบ้านนาถันทา
ที่ทรุดโทรมหลังเดียวคณอะไรเล่า.

คหบดี ! ท่านจงมนสิการ ครั้นแล้วจงพยากรณ์
คำหลังกับคำก่อนก็ดี คำก่อนกับคำหลังก็ดี ของท่าน
ไม่ต่อกันเลย...

หลักการพิจารณา
ว่ากรรมชนิดนั้น
ควรทำหรือไม่

๙

เมื่อจะกระทำ

ราहुล ! เธอใคร่จะทำกรรมใดด้วยกาย พึงพิจารณากรรมนั้นเสียก่อนว่า “กายกรรมที่เราใคร่จะกระทำนี้ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ” ดังนี้.

ราहुล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สีกอยู่ดั่งนั้นไซ้, เธอไม่พึงกระทำกายกรรมชนิดนั้นโดยถ่ายเดียว.

ราहुล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สีกอยู่ดั่งนี้ว่า “กายกรรมที่เราใคร่จะกระทำนี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมอันเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก” ดังนี้,

ราहुล !

เธอพึงกระทำกายกรรมชนิดนั้น.

๑๐

เมื่อกระทำอยู่

ราहुล ! เมื่อเธอกระทำความผิด ด้วยกายอยู่
 พิจารณากรรมนั้นว่า “กายกรรมที่เรากำลังกระทำอยู่นี้
 เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
 เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล
 มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ” ดังนี้.

ราहुล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สีกอยู่ดังนั้นไซ้,
 เธอพึงเลิกละกายกรรมชนิดนั้นเสีย.

ราहुล ! ถ้าเธอพิจารณา รู้สีกอยู่ดังนี้ว่า
 “กายกรรมที่เรากำลังกระทำอยู่นี้ ไม่เป็นไปเพื่อ
 เบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง
 ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรม
 อันเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก” ดังนี้.

ราहुล !

เธอพึงเร่งการกระทำกายกรรมชนิดนั้น.

๑๑

เมื่อกระทำแล้ว

ราहुล! เมื่อกระทำความผิดด้วยกายแล้ว พึงพิจารณากรรมนั้นว่า “กายกรรมที่เรากระทำแล้วนี้เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมที่เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก หรือไม่หนอ” ดังนี้.

ราहुล! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนั้นไซ้, เธอพึงแสดง พึงเปิดเผย พึงกระทำให้เป็นของหงาย ซึ่งกายกรรมนั้น ในพระศาสดา หรือในเพื่อนสหพรหมจารี ผู้เป็นวิญญูชนทั้งหลาย, ครั้นแสดง ครั้นเปิดเผย ครั้นกระทำให้เป็นของหงายแล้ว พึงถึงซึ่งความระวังสังวรต่อไป.

ราहुล! ถ้าเธอพิจารณา รู้สึกอยู่ดังนี้ว่า “กายกรรมที่เรากระทำแล้วนี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง เป็นกายกรรมอันเป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก” ดังนี้.

ราหุล ! เธอพึงอยู่ด้วยปีติและปราโมทย์
ตามศึกษาในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ทั้งกลางวัน และ
กลางคืนเถิด.

(ในส่วนของวิกรรมและมโนกรรม ก็ทรงตรัสในทำนองเดียวกัน).

ม. ม. ๑๓/๑๒๖/๑๒๙.

ข้อควรทราบ
เพื่อป้องกันความเข้าใจผิด
เกี่ยวกับเรื่องกรรม

๑๒

การพยากรณ์บุคคลอื่น ทำได้หรือไม่

อานนท์! ...

เพราะกระแสแห่งธรรมย่อมถูกต้องบุคคล
ใครเล่าจะพึงรู้เหตุนั้นได้
นอกจากตถาคต.

อานนท์! เพราะเหตุนี้แหละ
เธอทั้งหลาย
อย่าได้เป็นผู้ชอบประมาณในบุคคล
และอย่าได้ถือประมาณในบุคคล
เพราะผู้ถือประมาณในบุคคล
ย่อมทำลายคุณวิเศษของตน
เราหรือผู้ที่เหมือนเรา
พึงถือประมาณในบุคคลได้.

๑๓

ทุกข์เกิดเพราะมีเหตุปัจจัย

อานนท์! คราวหนึ่งเราอยู่ที่ป่าไผ่ เป็นที่ให้เหยื่อแก่กระแตใกล้กรุงราชคฤห์นี้แหละ, ครั้งนั้น เวลาเช้าเราครองจีวรถือบาตร เพื่อไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ คิดขึ้นมาว่า ยังเข้าเงินไปสำหรับการบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ถ้าไหน เราเข้าไปสู่อารามของปริพาชก ผู้เป็นเดียรฉัตรเหล่าอื่นเถิด. เราได้เข้าไปสู่อารามของปริพาชก ผู้เป็นเดียรฉัตรเหล่าอื่น กระทำสัมโมทนียกตาแก่กันและกัน นั่งลง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง.

อานนท์! ปริพาชกเหล่านั้น ได้กล่าวกะเราผู้นั่งแล้ว อย่างนี้ว่า

“ท่านโคตมะ! มีสมณพราหมณ์บางพวก ที่กล่าวสอนเรื่องกรรม ย่อมบัญญัติความทุกข์ว่า เป็นสิ่งที่ตนทำเอาด้วยตนเอง, มีสมณพราหมณ์อีกบางพวกที่กล่าวสอนเรื่องกรรม ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ผู้อื่นทำให้, มีสมณพราหมณ์อีกบางพวกที่กล่าวสอนเรื่องกรรม ย่อมบัญญัติความทุกข์ว่า ไม่ใช่ทำเองหรือใครทำให้ก็เกิดขึ้นได้. ในเรื่องนี้ ท่านโคตมะของพวกเรา กล่าวสอน

อยู่อย่างไร? และพวกเรากล่าวอยู่อย่างไร? จึงจะเป็นอันกล่าวตามคำ
ที่ท่านโคตมะกล่าวแล้ว, ไม่เป็นการกล่าวด้วยคำไม่จริง แต่เป็นการกล่าว
โดยถูกต้อง และสัทธิสมิกบางคนก็กล่าวตาม จะไม่พลอยกลายเป็น
ผู้ควรถูกติเตียนไปด้วย?” ดังนี้.

อานนท์! เราได้กล่าวกะปริพาชกทั้งหลาย
เหล่านั้นว่า

ปริพาชกทั้งหลาย!

เรากล่าวว่า ทุกข์ อาศัยเหตุปัจจัย (ของมันเอง
เป็นลำดับๆ) เกิดขึ้น.

มันอาศัยเหตุปัจจัยอะไรเล่า?

อาศัยปัจจัยคือ ผัสสะ.

ผู้กล่าวอย่างนี้แล ชื่อว่ากล่าวตรงตามที่เรากล่าว.

๑๔

ทาง ๒ สายที่ไม่ควรเดิน

ภิกษุทั้งหลาย ! มีสิ่งที่แล่นดังไปสู่โต่ง (อนตา)
อยู่ ๒ อย่าง ที่บรรพชิตไม่ควรข้องแวะด้วย.

สิ่งที่แล่นดังไปสู่โต่งนั้นคืออะไร ?

คือ การประกอบตนพัวพันอยู่ด้วยความใคร่
ในกามทั้งหลาย (กามสุขัลลิกานุโยค) อันเป็นการกระทำ
ที่ยังต่ำ เป็นของชาวบ้าน เป็นของชั้นบุรุษน ไม่ใช้ของ
พระอริยเจ้า ไม่ประกอบด้วยประโยชน์,

และการประกอบความเพียรในการทรมานตน
ให้ลำบาก (อัตตกิลมณานุโยค) อันนำมาซึ่งความทุกข์
ไม่ใช้ของพระอริยเจ้า ไม่ประกอบด้วยประโยชน์,
สองอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลาง
(มัชฌิมาปฏิปทา) ที่ไม่ดังไปหาสิ่งสุดโต่งสองอย่างนั้น
เป็นข้อปฏิบัติที่ตถาคตได้ตรัสรู้เฉพาะแล้ว เป็นข้อปฏิบัติ

ทำให้เกิดจักขุ เป็นข้อปฏิบัติทำให้เกิดญาณ เป็นไป
เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้พร้อม
เพื่อนิพพาน.

ภิกษุทั้งหลาย! ข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง
ที่ไม่ถึงไปหาที่สุดโต่งสองอย่างนั้น เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ข้อปฏิบัติอันเป็นทางสายกลาง
นั้นคือ ข้อปฏิบัติอันเป็นหนทางอันประเสริฐ ประกอบอยู่
ด้วยองค์แปดประการ นี้เอง.

แปดประการ คืออะไรเล่า? คือ :-

สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ

สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

มหาวิทยาลัย. ส. ๑๗/๕๒๘/๑๖๖๔.

๑๕

บาปกรรมเก่า ไม่อาจสิ้นได้ ด้วยการทรมานตนเอง

มหานาม ! คราวหนึ่ง เราอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ไกลนครราชคฤห์, ครั้งนั้นพวกนิครนถ์เป็นอันมาก ประพฤติวัตรเย็นอย่างเดียว งดการนั่ง อยู่ ณ ที่กาฬสิลา ข้างภูเขาสิติลิ, ต่างประกอบความเพียรแรงกล้าสวดยเวทนา อันเป็นทุกข์กล้าแข็งแสบเผ็ด. มหานาม ! ครั้งนั้น เป็นเวลาเย็น เราออกจากที่เรือนแล้ว ไปสู่กาฬสิลา ข้างภูเขาสิติลิ อันพวกนิครนถ์ประพฤติวัตรอยู่, ได้กล่าวกะพวกนิครนถ์เหล่านั้นว่า

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย !

เพราะอะไรหนอ พวกท่านทั้งหลายจึงประพฤติ ยืน ไม่นั่ง ประกอบความเพียรได้รับเวทนามันเป็นทุกข์ กล้าแข็งแสบเผ็ด ?” ดังนี้.

มหานาม ! นิครนถ์เหล่านั้นได้กล่าวกะเราว่า

“ท่านผู้มีอายุ! ท่านนิครนถนาฏบุตร เป็นผู้รู้สิ่งทั้งปวง เห็นสิ่งทั้งปวง ได้ยืนยันญาณทัสสนะของตนเอง โดยไม่มีการยกเว้นว่า เมื่อเราเดินอยู่ ยืนอยู่ หลับอยู่ ตื่นอยู่ ก็ตาม ญาณทัสสนะของเรา ย่อมปรากฏติดต่อกันไม่ขาดสาย” ดังนี้. ท่านนิครนถนาฏบุตรนั้น กล่าวไว้อย่างนี้ว่า “นิครนถผู้เจริญ! บาปกรรมในกาลก่อน ที่ได้ทำไว้ มีอยู่แล, พวกท่านจงทำลาย กรรมนั้นให้สิ้นไป ด้วย ทุกรกิริยาอันแสนเผ็ดนี้; อนึ่ง เพราะการสำรวม กาย วาจา ใจ ในบัดนี้ ย่อมเชื่อว่าไม่ได้กระทำความ อันเป็นบาปอีกต่อไป. เพราะการเผผลาญกรรมเก่าไม่มีเหลือ และเพราะการไม่กระทำความใหม่ กรรมต่อไปก็ขาดสาย, เพราะกรรมขาดสาย ก็สิ้นกรรม, เพราะสิ้นกรรม ก็สิ้นทุกข์, เพราะสิ้นทุกข์ ก็สิ้นเวทนา, เพราะสิ้นเวทนา ทุกข์ทั้งหมด ก็เหือดแห้งไป, ดังนี้. คำสอนของท่านนาฏบุตรนั้น เป็นที่ชอบใจและควรแก่เรา, และพวกเราเป็นผู้พอใจต่อคำสอน นั้นด้วย” ดังนี้.

มหานาม! เราได้กล่าวคำนี้กะนิครนถเหล่านั้น สืบไปว่า

“ท่านผู้เป็นนิครนถทั้งหลาย! ท่านทั้งหลาย รู้อยู่หรือว่า พวกเราทั้งหลาย ได้มีแล้วในกาลก่อน หรือว่ามีได้มี?”.

“ไม่ทราบเลยท่าน!”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลาย
รู้หรือไม่ว่า พวกเราทั้งหลาย ได้ทำกรรมที่เป็นบาปแล้ว
ในกาลก่อนหรือไม่ว่าพวกเราไม่ได้ทำแล้ว ?”.

“ไม่ทราบเลยท่าน !”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลาย
รู้หรือไม่ว่า พวกเราทั้งหลาย ได้ทำกรรมที่เป็นบาปอย่างนี้ๆ
ในกาลก่อน ?”.

“ไม่ทราบเลยท่าน !”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลาย
รู้หรือไม่ว่า (ตั้งแต่ทำตบะมา) ทุกข์มีจำนวนเท่านี้ๆ
ได้สิ้นไปแล้ว และจำนวนเท่านี้ๆ จะสิ้นไปอีก, หรือว่า
ถ้าทุกข์สิ้นไปอีกจำนวนเท่านี้ ทุกข์ก็จักไม่มีเหลือ ?”.

“ไม่ทราบได้เลยท่าน !”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ท่านทั้งหลาย
รู้หรือไม่ว่า อะไรเป็นการละเสียซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศล และ
ทำสิ่งที่เป็นกุศลให้เกิดขึ้นได้ในภพปัจจุบันนี้ ?”.

“ไม่เข้าใจเลยท่าน !”.

มหานาม ! เราได้กล่าวคำนี้ กะนิครนถ์เหล่านั้น
สืบไปว่า

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ดังได้ฟังแล้วว่า
ท่านทั้งหลาย ไม่รู้อยู่ ว่าเราทั้งหลายได้มีแล้วในกาลก่อน
หรือไม่ได้มีแล้วในกาลก่อน, ... ฯลฯ... อะไรเป็นการละเสีย
ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลแล้ว และทำสิ่งที่เป็นกุศลให้เกิดขึ้นได้
ในภพปัจจุบันนี้. ครั้นเมื่อไม่รู้อย่างนี้แล้ว (น่าจะเห็นว่า)
ชนทั้งหลายเหล่าใดในโลก ที่เป็นพวกพรานมีฝ่ามือคร่ำ
ไปด้วยโลหิต มีการทำงานอย่างกักขฬะ ภายหลังมาเกิด
เป็นมนุษย์แล้ว ย่อมบรรพชาในพวกนิครนถ์ทั้งหลาย
ละกระมัง ?”.

ม. ม. ๑๒/๑๘๔/๒๑๙.

๑๖

สุข-ทุกข์ ที่ได้รับ ไม่ใช่ผลของกรรมเก่าอย่างเดียว

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวกะพวณิครนถ์นั้น
ต่อไปอีกอย่างนี้ว่า

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะ
สำคัญความข้อนั้นเป็นโชน สมัยใด พวกท่านมี
ความพยายามแรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น
พวกท่านย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ
อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า แต่สมัยใด พวกท่าน
ไม่มีความพยายามแรงกล้า ไม่มีความเพียรแรงกล้า
สมัยนั้น พวกท่านย่อมไม่เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า
เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า”.

พวกนิครนถ์รับว่า

“พระโคตมผู้มีอายุ ! สมัยใด พวกข้าพเจ้ามีความพยายาม
แรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น พวกข้าพเจ้าย่อมเสวย
เวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า

สมัยใด พวกข้าพเจ้าไม่มีความพยายามแรงกล้า สมัยนั้น พวกข้าพเจ้าย่อมไม่เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! เท้าที่พูดกันมานี้ เป็นอันว่า สมัยใด พวกท่านมีความพยายามแรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น พวกท่านย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า แต่สมัยใด พวกท่านไม่มีความพยายามแรงกล้า ไม่มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น พวกท่านย่อมไม่เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ไม่เป็นการสมควรแก่ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลายที่จะกล่าวว่า บุคคลเราย่อมเสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี ทั้งหมดนั้น เป็นเพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในกาลก่อน และว่าเพราะหมดกรรมเก่าด้วยตบะ และเพราะการไม่ทำกรรมใหม่ กระแสแห่งกรรมต่อไปก็ไม่มี เพราะกระแสแห่งกรรมต่อไปไม่มี ก็สิ้นทุกข์ เพราะสิ้นทุกข์ ก็สิ้นเวทนา เพราะสิ้นเวทนา ทุกข์ทั้งปวงก็สูญสิ้นไป ดังนี้”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย! ถ้าสมัยใด พวกท่านมีความพยายามแรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น เวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความเพียรพยายามนั้นก็ยังตั้งอยู่ แม้เมื่อใด พวกท่านไม่มีความพยายามแรงกล้า ไม่มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น เวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามพึงหยุดได้เอง เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกนิครนถ์ผู้มีอายุก็ควรกล่าวได้ว่า บุคคลเรานี้ย่อมเสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี ทั้งหมดนั้นเป็นเพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในกาลก่อน หมดกรรมเก่าด้วยตบะ และเพราะการไม่ทำกรรมใหม่ กระแสแห่งกรรมต่อไปก็ไม่มี เพราะกระแสแห่งกรรมต่อไปไม่มี ก็สิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรม ก็สิ้นทุกข์ เพราะสิ้นทุกข์ ก็สิ้นเวทนา เพราะสิ้นเวทนา ทุกข์ทั้งปวงก็สูญสิ้นไป ดังนี้”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! ก็เพราะเหตุที่สมัยใด พวกท่านมีความพยายามแรงกล้า มีความเพียรแรงกล้า สมัยนั้น พวกท่านจึงเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า แต่สมัยใด

พวกท่านไม่มีความพยายามแรงกล้า ไม่มีความเพียร
 แรงกล้า สมัยนั้น พวกท่านจึงไม่เสวยเวทนาอันเป็น
 ทุกข์กล้า เจ็บแสบ อันเกิดแต่ความพยายามแรงกล้า
 พวกท่านนั้นเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ
 อันเกิดแต่ความเพียรเองที่เดียว ย่อมเชื่อผิดไป เพราะ
 อวิชชา คือความไม่รู้ เพราะความหลงว่าบุคคลเรานี้
 ย่อมเสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็น
 ทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี ข้อนั้นทั้งหมดเป็นเพราะ
 เหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในกาลก่อน และว่าเพราะ
 หมดกรรมเก่าด้วยตบะ และเพราะไม่ทำกรรมใหม่
 กระแสแห่งกรรมต่อไปก็ไม่มี เพราะกระแสแห่งกรรม
 ต่อไปไม่มี ก็สิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรม ก็สิ้นทุกข์
 เพราะสิ้นทุกข์ ก็สิ้นเวทนาเพราะสิ้นเวทนา ทุกข์ทั้งปวง
 ก็สูญสิ้นไป ดังนี้”.

ภิกษุทั้งหลาย! เรามีถ้อยคำและความเห็น
 แม้อย่างนี้แล จึงไม่เล็งเห็นการโต้ตอบ ถ้อยคำและ
 ความเห็นอันชอบด้วยเหตุอะไรๆ ในพวกนิครนถ์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวกะพวกนิครนถ์นั้น
ต่อไปอีกอย่างนี้ว่า

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะสำคัญ
ความข้อนั้นเป็นไหน พวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า
กรรมใดเป็นของให้ผลในปัจจุบัน ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผล
ในอนาคต ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

พวกนิครนถ์นั้นกล่าวว่า

“ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้ห้ามมิได้เลย”.

“และพวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า
กรรมใดเป็นของให้ผลในอนาคต ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผล
ในปัจจุบัน ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้ห้ามมิได้เลย”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะสำคัญ
ความข้อนั้นเป็นไหน พวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า
กรรมใดเป็นของให้ผลเป็นสุข ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผล
เป็นทุกข์ ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ ! ข้อนี้ห้ามมิได้เลย”.

“และพวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า
กรรมใดเป็นของให้ผลเป็นทุกข์ ขอกกรรมนั้นจงเป็นของให้ผล
เป็นสุข ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ! ข้อนี้หามิได้เลย”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะสำคัญ
ความข้อนั้นเป็นไหน พวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า
กรรมใดเป็นของให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว ขอกกรรมนั้นอย่าพึงให้ผล
เสร็จสิ้น ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ! ข้อนี้หามิได้เลย”.

“และพวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า
กรรมใดเป็นของให้ผลยังไม่เสร็จสิ้น ขอกกรรมนั้นจงเป็นของ
ให้ผลเสร็จสิ้น ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ! ข้อนี้หามิได้เลย”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะสำคัญ
ความข้อนั้นเป็นไหน พวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า
กรรมใดเป็นของให้ผลมาก ขอกกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลน้อย
ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ! ข้อนี้หามิได้เลย”.

“และพวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า
กรรมใดเป็นของให้ผลน้อย ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผลมาก
ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ! ข้อนี้ห้ามมิได้เลย”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! พวกท่านจะสำคัญ
ความข้อนั้นเป็นไหน พวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า
กรรมใดเป็นของให้ผล ขอกรรมนั้นจงเป็นของอย่าให้ผล
ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ! ข้อนี้ห้ามมิได้เลย”.

“และพวกท่านจะพึงปรารถนาได้ดังนี้หรือว่า
กรรมใดเป็นของไม่ให้ผล ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผล
ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเถิด”.

“ท่านผู้มีอายุ! ข้อนี้ห้ามมิได้เลย”.

“ท่านผู้เป็นนิครนถ์ทั้งหลาย ! เท่าที่พูดกันมานี้
เป็นอันว่า พวกท่านจะพึงปรารถนาไม่ได้ ดังนี้ว่า กรรมใด
เป็นของให้ผลในปัจจุบัน ขอกรรมนั้นจงเป็นของให้ผล
ในอนาคต ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลในอนาคต ขอกรรมนั้น
จงเป็นของให้ผลในปัจจุบัน ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลเป็นสุข

ขอกกรรมนั้นจึงเป็นของให้ผลเป็นทุกข์ ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลเป็นทุกข์ ขอกกรรมนั้นจึงเป็นของให้ผลเป็นสุข ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว ขอกกรรมนั้นอย่าพึงให้ผลเสร็จ ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลยังไม่เสร็จสิ้น ขอกกรรมนั้นจึงเป็นของให้ผลเสร็จสิ้น ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลมาก ขอกกรรมนั้นจึงเป็นของให้ผลน้อย ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผลน้อย ขอกกรรมนั้นจึงเป็นของให้ผลมาก ... ว่ากรรมใดเป็นของให้ผล ขอกกรรมนั้นจึงเป็นของอย่าให้ผล ... ว่ากรรมใดเป็นของไม่ให้ผล ขอกกรรมนั้นจึงเป็นของให้ผล ด้วยความพยายามหรือด้วยความเพียรเกิด เมื่อเป็นเช่นนี้ ความพยายามของพวกนิครนถ์ผู้มีอายุก็ไร้ผล ความเพียรก็ไร้ผล”.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกนิครนถ์มีถ้อยคำ และความเห็นอย่างนี้ การกล่าวก่อนและการกล่าวตาม ๑๐ ประการอันชอบด้วยเหตุของพวกนิครนถ์ ผู้มีถ้อยคำ และความเห็นอย่างนี้ย่อมถึงฐานะน่าตำหนิ.

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าหมู่มัธยม่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในก่อน พวกนิครนถ์ต้องเป็นผู้ทำกรรมชั่วไว้ก่อนแน่ ในบัดนี้ พวกเขาจึงได้เสวยเวทนา

อันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ เห็นปานนี้ ถ้าหมู่มัตถ์ยอมเสวย
 สุขและทุกข์ เพราะเหตุที่อัสวเนรมิตให้ พวกนิครนถ์ต้องเป็น
 ผู้ถูกอัสวชั้นเลวเนรมิตมาแน่ ในบัดนี้ พวกเขาจึงได้เสวย
 เวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ เห็นปานนี้ ถ้าหมู่มัตถ์ยอม
 เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่มีความบังเอิญ พวกนิครนถ์
 ต้องเป็นผู้มีความบังเอิญชั่วแน่ ในบัดนี้ พวกเขาจึงได้เสวย
 เวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ เห็นปานนี้ ถ้าหมู่มัตถ์
 ย่อมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งอภิชาติ พวกนิครนถ์
 ต้องเป็นผู้มีอภิชาติเลวแน่ ในบัดนี้ พวกเขาจึงได้เสวย
 เวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ เห็นปานนี้ ถ้าหมู่มัตถ์ยอม
 เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน
 พวกนิครนถ์ต้องเป็นผู้มีความพยายามในปัจจุบันเลวแน่
 ในบัดนี้ พวกเขาจึงได้เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ
 เห็นปานนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าหมู่มัตถ์ยอมเสวยสุขและทุกข์
 เพราะเหตุแห่งกรรมที่ตนทำไว้ในก่อน พวกนิครนถ์ต้อง
 นำดำหนิ ถ้าหมู่มัตถ์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุ
 แห่งกรรมที่ตนทำไว้ในกาลก่อน พวกนิครนถ์ก็ต้องนำดำหนิ
 ถ้าหมู่มัตถ์ยอมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่อัสวเนรมิตให้

พวกนิครนถ์ต้องนำตำหนิ ถ้าหมุ่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่อิศวรเนรมิตให้ พวกนิครนถ์ก็ต้องนำตำหนิ ถ้าหมุ่สัตว์ยอมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่มีความบังเอิญ พวกนิครนถ์ต้องนำตำหนิ ถ้าหมุ่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุที่มีความบังเอิญ พวกนิครนถ์ก็ต้องนำตำหนิ ถ้าหมุ่สัตว์ยอมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งอภิชาติ พวกนิครนถ์ต้องนำตำหนิ ถ้าหมุ่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งอภิชาติ พวกนิครนถ์ก็ต้องนำตำหนิ ถ้าหมุ่สัตว์ยอมเสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน พวกนิครนถ์ต้องนำตำหนิ ถ้าหมุ่สัตว์ไม่ได้เสวยสุขและทุกข์ เพราะเหตุแห่งความพยายามในปัจจุบัน พวกนิครนถ์ก็ต้องนำตำหนิ.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกนิครนถ์มีถ้อยคำ และความเห็นอย่างนี้ การกล่าวก่อนและการกล่าวตาม ๑๐ ประการ อันชอบด้วยเหตุของพวกนิครนถ์ ผู้มีถ้อยคำและความคิดเห็นอย่างนี้ ย่อมถึงฐานะนำตำหนิ.

ภิกษุทั้งหลาย! ความพยายามไร้ผล ความเพียรไร้ผล อย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็อย่างไร ความพยายามจึง
จะมีผล ความเพียรจึงจะมีผล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้

ไม่เอาทุกข์ทัฬหณตนที่ไม่มีทุกข์ทัฬหณ ๑

ไม่สละความสุขที่เกิดโดยธรรม ๑

ไม่เป็นผู้หมกมุ่นในความสุขนั้น ๑

เธอย่อมทราบชัดอย่างนี้ว่า

ถึงเรานี้จักยังมีเหตุแห่งทุกข์

เมื่อเริ่มตั้งความเพียร วิราคะย่อมมีได้

อนึ่ง ถึงเรานี้จะยังมีเหตุแห่งทุกข์

เมื่อวางเฉย บำเพ็ญอุเบกขาอยู่ วิราคะก็ย่อมมีได้

เธอนั้นจึงเริ่มตั้งความเพียร

และบำเพ็ญอุเบกขาอยู่

ด้วยการทำเช่นนี้

ทุกข์นั้นก็ป็นอันเธอสลัดได้แล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็น

ดังนี้ว่า :-

เมื่อเราอยู่ตามสบาย
 อกุศลธรรมย่อมเจริญยิ่ง กุศลธรรมย่อมเสื่อม
 แต่เมื่อเราดำรงตนอยู่ในความลำบาก
 อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญยิ่ง
 อย่างกระนั้นเลย

เราพึงดำรงตนอยู่ในความลำบากเถิด
 เรายิ่งดำรงตนอยู่ในความลำบาก
 เมื่อเรอดำรงตนอยู่ในความลำบากอยู่
 อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญยิ่ง
 สมัยต่อมา

เธอไม่ต้องดำรงตนอยู่ในความลำบากอีก
 เพราะเหตุว่า ประโยชน์ที่เธอหวังนั้น
 สำเร็จแล้วตามที่เธอประสงค์.

ภิกษุทั้งหลาย !

ความพยายามมีผล ความเพียรมีผล แม้อย่างนี้.

ลัทธิความเชื่อผิด ๆ
เกี่ยวกับกรรม
๓ แบบ

๑๗

ลัทธิที่เชื่อว่าสุขและทุกข์ เกิดจากกรรมเก่าอย่างเดียว

ภิกษุทั้งหลาย !

ลัทธิ ๓ ลัทธิเหล่านี้ มีอยู่, เป็นลัทธิซึ่งแม้บัณฑิต
จะพากันไตร่ตรอง จะหยิบขึ้นตรวจสอบ จะหยิบขึ้นวิพากษ์
วิจารณ์กันอย่างไร แม้จะบิดผันกันมาอย่างไร ก็ชวนให้น้อมไป
เพื่อการไม่ประกอบกรรมที่ต้งามอยู่นั่นเอง.

ภิกษุทั้งหลาย !

ลัทธิ ๓ ลัทธินั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

๓ ลัทธิคือ :-

(๑) สมณะและพราหมณ์บางพวก มีถ้อยคำและ
ความเห็นว่ “บุรุษบุคคลใด ๆ ก็ตาม ที่ได้รับสุข รับทุกข์
หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ทั้งหมดนั้น เป็นเพราะกรรม
ที่ทำไว้แต่ปางก่อน” ดังนี้.

(๒) สมณะและพราหมณ์บางพวก มีถ้อยคำและ
ความเห็นว่ “บุรุษบุคคลใด ๆ ก็ตาม ที่ได้รับสุข รับทุกข์

หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ทั้งหมดนั้น เป็นเพราะการบันดาล
ของเจ้าเป็นนาย” ดังนี้.

(๓) สมณะและพราหมณ์บางพวก มีถ้อยคำและ
ความเห็นว่ “บุรุษบุคคลใด ๆ ก็ตาม ที่ได้รับสุข รับทุกข์
หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ทั้งหมดนั้น ไม่มีอะไรเป็นเหตุ
เป็นปัจจัยเลย” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! ในบรรดาลัทธิทั้ง ๓ นั้น
สมณพราหมณ์พวกใด มีถ้อยคำและความเห็นว่
“บุคคลได้รับสุข หรือทุกข์ หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์
เพราะกรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อนอย่างเดียว” มีอยู่,

เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น แล้วสอบถาม
ความที่เขาแย้งยืนย่นอยู่ตั้งนั้นแล้ว เรากล่าวกะเขาว่า
“ถ้ากระนั้น คนที่ฆ่าสัตว์ ... ลักทรัพย์ ... ประพฤติผิด
พรหมจรรย์ ... พวดเท็จ ... พุดคำหยาบ ... พุดยุให้แตกกัน
... พุดเพื่อเจ้อ ... มีใจละโมบเพ่งเล็ง ... มีใจพยาบาท ...
มีความเห็นวิปริตเหล่านี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง (ในเวลา^{นี้})
นั้นก็ต้องเป็นเพราะกรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อน.

เมื่อมัวแต่ถือเอา
กรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อน
มาเป็นสาระสำคัญดังนี้แล้ว
คนเหล่านั้นก็ไม่มีความอยากทำ
หรือความพยายามทำในข้อที่ว่า
สิ่งนี้ควรทำ (กรณีขกิจ)
สิ่งนี้ไม่ควรทำ (อกรณีขกิจ) อีกต่อไป.
เมื่อกรณีขกิจและอกรณีขกิจ
ไม่ถูกทำหรือถูกละเว้นให้จริง ๆ จัง ๆ กันแล้ว
คนพวกที่ไม่มีสติคุ้มครองตนเหล่านั้น
ก็ไม่มีอะไรที่จะมาเรียกตนว่า
เป็นสมณะอย่างชอบธรรมได้” ดังนี้.

ติ.ก. อ. ๒๐/๒๒๒/๕๐๑.

๑๘

ลัทธิที่เชื่อว่าสุขและทุกข์ เกิดจากเทพเจ้าบันดาลให้

ภิกษุทั้งหลาย !

ในบรรดาลัทธิทั้ง ๓ นั้น สมณพราหมณ์พวกใด
มีถ้อยคำและความเห็นว่า “บุคคลได้รับสุขหรือทุกข์ หรือ
ไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ทั้งหมดนั้น เป็นเพราะอิศวรเนรมิตให้
(อิสรานิมนานเหตุติ)” ดังนี้ มีอยู่

เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น แล้วสอบถาม
ความที่เขาแย้งยืนยงอยู่ตั้งนั้นแล้ว เรากล่าวกะเขาว่า
“ถ้ากระนั้น (ในบัดนี้) คนที่ฆ่าสัตว์ ... ลักทรัพย์ ...
ประพฤติผิดพรหมจรรย์ ... พุดเท็จ ... พุดคำหยาบ ...
พุดยุให้แตกกัน ... พุดเพื่อเจ้า ... มีใจละโมบเฟ่งเล็ง ...
มีใจพยาบาท มีความเห็นวิปริตเหล่านี้ อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่
นั้นก็ต้องเป็นเพราะการเนรมิตของอิศวรด้วย.

เมื่อมัวแต่ถือเอา
การเนรมิตของอิศวร
มาเป็นสาระสำคัญดังนี้แล้ว
คนเหล่านั้นก็ไม่มีความอยากทำ
หรือความพยายามทำในข้อที่ว่า
สิ่งนี้ควรทำ (กรณียก)
สิ่งนี้ไม่ควรทำ (อกรณียก) อีกต่อไป.
เมื่อกรณียกและอกรณียก
ไม่ถูกทำหรือถูกละเว้นให้จริง ๆ จัง ๆ กันแล้ว
คนพวกที่ไม่มีสติคุ้มครองตนเหล่านั้น
ก็ไม่มีอะไรที่จะมาเรียกตนว่า
เป็นสมณะอย่างชอบธรรมได้” ดังนี้.

ติ.ก. อ. ๒๐/๒๒๓/๕๐๑.

๑๙

ลัทธิที่เชื่อว่าสุขและทุกข์เกิดขึ้นเองลอยๆ ไม่มีอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย

ภิกษุทั้งหลาย !

ในบรรดาลัทธิทั้ง ๓ นั้น สมณพราหมณ์พวกใด
มีถ้อยคำและความเห็นว่า “บุคคลได้รับสุข หรือทุกข์
หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ทั้งหมดนั้น ไม่มีอะไรเป็นเหตุ
เป็นปัจจัยเลย” ดังนี้ มีอยู่,

เราเข้าไปหาสมณะพราหมณ์เหล่านั้น แล้วสอบถาม
ความที่เขาแย้งยืนยงอยู่ดั่งนั้นแล้ว เรากล่าวกะเขาว่า
“ถ้ากระนั้น (ในบัดนี้) คนที่ฆ่าสัตว์ ... ลักทรัพย์ ...
ประพฤติดิตพรหมจรรย์ ... พุดเท็จ ... พุดคำหยาบ ...
พุดยุให้แตกกัน ... พุดเพื่อเจ้า ... มีใจละโมบเฟ่งเล็ง ...
มีใจพยาบาท ... มีความเห็นวิปริตเหล่านี้ได้อย่างหนึ่งอยู่
นั้นก็ต้งไม่มีอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเลยด้วย.

เมื่อมัวแต่ถือเอา
 ความไม่มีอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเลย
 มาเป็นสาระสำคัญดังนี้แล้ว
 คนเหล่านั้นก็ไม่มี ความอยากทำ
 หรือความพยายามทำในข้อที่ว่า
 สิ่งนี้ควรทำ (กรณีขกิจ)
 สิ่งนี้ไม่ควรทำ (อกรณีขกิจ) อีกต่อไป.
 เมื่อกรณีขกิจและอกรณีขกิจ
 ไม่ถูกทำหรือถูกละเว้นให้จริง ๆ จัง ๆ กันแล้ว
 คนพวกที่ไม่มีสติคุ้มครองตนเหล่านั้น
 ก็ไม่มีอะไรที่จะมาเรียกตนว่า
 เป็นสมณะอย่างชอบธรรมได้” ดังนี้.

ติ.ก. อ. ๒๐/๒๒๔/๕๐๑.

๒๐

เชื่อว่า “กรรม” ไม่มี อันตรายอย่างยิ่ง

ภิกษุทั้งหลาย ! ในบรรดาผ้าที่ทอดด้วยสิ่งที่เป็นเส้น ๆ กันแล้ว ผ้าเกสกัมพล (ผ้าทอดด้วยผมคน) นับว่าเป็นผ้าเลวที่สุด. ผ้าเกสกัมพลนี้ เมื่ออากาศหนาว มันก็เย็นจัด, เมื่ออากาศร้อน มันก็ร้อนจัด. สีก็ไม่งาม กลิ่นก็เหม็น เนื้อก็กระด้าง; ข้อนี้เป็นฉันท,

ภิกษุทั้งหลาย ! ในบรรดาลัทธิต่างๆ ของเหล่าปฤตฺสมณะ (สมณะอื่นทั่วไป) แล้ว ลัทธิมักขลิวาท นับว่าเป็นเลวที่สุด ฉะนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! มักขลิโมชบุรุษนั้น มีถ้อยคำและหลักความเห็นว่า “กรรมไม่มี, กิริยาไม่มี, ความเพียรไม่มี” (คือในโลกนี้ อย่าว่าแต่จะมีผลกรรมเลย แม้แต่ตัวกรรมเองก็ไม่มี, ทำอะไรเท่ากับไม่ทำ ในส่วนของกิริยาและความเพียร ก็มีน้อยเช่นเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่เคยมีแล้วในอดีตกาลนานไกล ท่านเหล่านั้นก็ล้วนแต่เป็นผู้กล่าวว่า มีกรรม มีกิริยา มีวิริยะ.

มักขลิโมฆบุรุษ ย่อมคัดค้านพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ว่า ไม่มีกรรม ไม่มีกิริยา ไม่มีวิริยะ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่จักมีมาในอนาคตกาลนานไกลข้างหน้า
ท่านเหล่านั้นก็ล้วนแต่เป็นผู้กล่าวว่า มีกรรม มีกิริยา มีวิริยะ.
มักขลิโมฆบุรุษ ย่อมคัดค้านพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
เหล่านั้นว่า ไม่มีกรรม ไม่มีกิริยา ไม่มีวิริยะ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! ในกาลเช่นนี้ แม้เราเองผู้เป็น
อรหันตสัมมาสัมพุทธะก็เป็นผู้กล่าวว่า มีกรรม มีกิริยา
มีวิริยะ. มักขลิโมฆบุรุษ ย่อมคัดค้านเราว่า ไม่มีกรรม
ไม่มีกิริยา ไม่มีวิริยะ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! คนเขาวางเครื่องดักปลา ไว้ที่
ปากแม่น้ำ ไม่ใช่เพื่อความเกื้อกูล, แต่เพื่อความทุกข์
ความวอดวาย ความฉิบหาย แก่พวกปลาทั้งหลาย ฉันท;

มักขลิโมฆบุรุษ เกิดขึ้นในโลก เป็นเหมือนกับ
ผู้วางเครื่องดักมนุษย์ไว้ ไม่ใช่เพื่อความเกื้อกูล, แต่เพื่อ
ความทุกข์ ความวอดวาย ความฉิบหาย แก่สัตว์ทั้งหลาย
เป็นอันมาก ฉันทัน.

ผลของกรรม

แบ่งโดยระยะเวลาให้ผลของกรรม

๒๑

ระยะเวลาการให้ผลของกรรม

ภิกษุทั้งหลาย !

วิบาก (ผลแห่งการกระทำ) แห่งกรรมทั้งหลาย
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย !

เรากล่าววิบากแห่งกรรมทั้งหลายว่ามีอยู่ ๓ อย่าง
คือ :-

วิบากในทิวฐธรรม (คือทันควัน) หรือว่า

วิบากในอุปปีชชะ (คือในเวลาต่อมา) หรือว่า

วิบาก ในอปรปริยายะ (คือในเวลาต่อมาอีก).

ภิกษุทั้งหลาย !

นี่เรากล่าวว่า วิบากแห่งกรรมทั้งหลาย.

ผลของกรรม

แบ่งโดยผลที่ได้รับ

๒๒

ผู้ฉลาดในเรื่องวิบากแห่งกรรม

บุคคลเป็นพราหมณ์ เพราะชาติ (กำเนิด) ก็หามิได้;

จะมีใช่พราหมณ์ เพราะชาติก็หามิได้ :

บุคคลเป็นพราหมณ์ เพราะกรรม;

ไม่เป็นพราหมณ์ ก็เพราะกรรม.

บุคคลเป็นชวานา ก็เพราะกรรม;

เป็นคิลปิน ก็เพราะกรรม,

บุคคลเป็นพ่อค้า ก็เพราะกรรม;

เป็นคนรับใช้ ก็เพราะกรรม,

บุคคลแม้เป็นโจร ก็เพราะกรรม;

เป็นนักรบ ก็เพราะกรรม,

บุคคลเป็นบุโรหิต ก็เพราะกรรม;

แม้เป็นพระราชา ก็เพราะกรรม,

บัณฑิตทั้งหลาย

ย่อมเห็นซึ่งกรรมนั้น ตามที่เป็นจริงอย่างนี้.

ชื่อว่า เป็นผู้เห็นซึ่งปฏิจสมุบาท

เป็นผู้ฉลาดในเรื่องวิบากแห่งกรรม.

โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม

หมู่สัตว์ ย่อมเป็นไปตามกรรม

สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นเครื่องรั้งรัด

เหมือนลิ่มสลักชั้นยึดรถที่กำลังแล่นไปอยู่ ...

สุ. ขุ. ๒๕/๔๕๗/๓๘๒.

๒๓

เหตุให้ได้ความเป็นผู้มีรูปร่าง มีทรัพย์มากและสูงศักดิ์

ภิกษุทั้งหลาย !

พระนางมัลลิกา ! มาตุคามบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้มักโกรธไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่า แม้มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ เป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ และถ้ามาตุคามนั้นจุติจากอัฐภพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปร่าง น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์.

๒๔

ผลของให้ทานแบบต่างๆ

ภิกษุทั้งหลาย! สัปปริสทาน ๕ ประการนี้
๕ ประการอย่างไรเล่า? คือ :-

๑. ย่อมให้ทานด้วยศรัทธา
๒. ย่อมให้ทานโดยเคารพ
๓. ย่อมให้ทานโดยกาลอันควร
๔. เป็นผู้มิจิตตอนุเคราะห์ให้ทาน
๕. ย่อมให้ทานไม่กระทบตนและไม่กระทบผู้อื่น

ภิกษุทั้งหลาย! สัตบุรุษ

(๑) ครั้นให้ทานด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก

และเป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดูน่าเลื่อมใส
ประกอบด้วยผิพรรณงามยิ่งนัก ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

(๒) ครั้นให้ทานโดยเคารพแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก

และเป็นผู้มีบุตรภรรยา ทาส คนใช้หรือคนงาน เป็นผู้เชื่อฟัง เจริญสโตลงสดับคำสั่ง ตั้งใจใคร่รู้ ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

(๓) ครั้นให้ทานโดยกาลอันควรแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก

และย่อมเป็นผู้มีความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาล บริบูรณ์ ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

(๔) ครั้นเป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทานแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก

และเป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโภคมกคุณ ๕ สูงยิ่งขึ้น ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

(๕) ครั้นให้ทานไม่กระทบตนและไม่กระทบผู้อื่นแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก

และย่อมเป็นผู้มีโภคทรัพย์ไม่มีภัยอันตรายมาแต่ที่ไหนๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาท ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แลสัพปุริสทาน ๕ ประการ.

๒๕

กรรมที่ทำให้ได้รับผลเป็นความไม่ตกต่ำ

ภิกษุทั้งหลาย ! แต่ชาติที่แล้วมาแต่อดีต ตถาคตได้เคยเจริญเมตตาทาวนาตลอด ๗ ปี จึงไม่เคยมาบังเกิดในโลกมนุษย์นี้ ตลอด ๗ สังวัฏฏกัปป์ และวิวัฏฏกัปป์. ในระหว่างกาลอันเป็นสังวัฏฏกัปป์นั้น เราได้บังเกิดในอภิสสรพรหม. ในระหว่างกาลอันเป็นวิวัฏฏกัปป์นั้น เราได้อยู่พรหมวิมานอันว่างเปล่าแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกัปป์นั้น เราได้เคยเป็นพรหม ได้เคยเป็นมหาพรหมผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครครอบงำได้ เป็นผู้เห็นสิ่งทั้งปวงโดยเด็ดขาด เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราได้เคยเป็นสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดา นับได้ ๓๖ ครั้ง เราได้เคยเป็นราชาจักรพรรดิผู้ประกอบด้วยธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม มีแว่นแคว้นจตมมหาสมุทรทั้งสี่เป็นที่สุด เป็นผู้ชนะแล้วอย่างดี มีชนบทอันบริบูรณ์ประกอบด้วยแก้วเจ็ดประการ นับด้วยร้อย ๆ ครั้ง, ทำไมจะต้องกล่าวถึงความเป็นราชาตามธรรมดาด้วย.

ภิกษุทั้งหลาย! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราว่า
ผลวิบากแห่งกรรมอะไรของเราหนอ ที่ทำให้เราเป็นผู้มี
ฤทธิ์มากถึงอย่างนี้ มีอานุภาพมากถึงอย่างนี้ในครั้งนั้นๆ.

ภิกษุทั้งหลาย! ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า
ผลวิบากแห่งกรรม ๓ อย่างนี้แล ที่ทำให้เรามีฤทธิ์มาก
ถึงอย่างนี้ มีอานุภาพมากถึงอย่างนี้,

วิบากแห่งกรรม ๓ อย่าง ในครั้งนั้น คือ

ผลวิบากแห่งทาน (การให้) ๑,

ผลวิบากแห่งทมะ (การบีบบังคับใจ) ๑,

ผลวิบากแห่งสัจญญะ (การสำรวมระวัง) ๑, ดังนี้.

อิติวุ. ขุ. ๒๕/๒๔๐/๒๐๐.

๒๖

เหตุที่ทำให้มนุษย์เกิดมาแตกต่างกัน

สุภมาณพ โตทยยุบุตร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ! อะไรรหนอแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พวกมนุษย์ที่เกิดเป็นมนุษย์อยู่ ปรากฏความเลว และความประณีต คือ มนุษย์ทั้งหลายย่อมปรากฏมีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรคมาก มีโรคน้อย มีผิวพรรณทราม มีผิวพรรณงาม มีศักดาน้อย มีศักดามาก มีโกละน้อย มีโกละมาก เกิดในสกุลต่ำ เกิดในสกุลสูง ไร้ปัญญา มีปัญญา. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ! อะไรรหนอแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้พวกมนุษย์ที่เกิดเป็นมนุษย์อยู่ ปรากฏความเลวและความประณีต”.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มาณพ ! สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้.

“ข้าพระองค์ย่อมไม่ทราบเนื้อความโดยพิสดารของอุเทศ
ที่พระโคตมผู้เจริญตรัสโดยย่อมิได้จำแนกเนื้อความโดยพิสดารนี้ได้
ขอพระโคตมผู้เจริญ ! ได้โปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดย
ประการที่ข้าพระองค์จะพึงทราบเนื้อความแห่งอุเทศนี้โดยพิสดาร
ด้วยเถิด”.

มาณพ ! ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี
เราจะกล่าวต่อไป :-

สุภมาณพ ไตทยยบุตร ทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า

“ขอบแล้ว พระเจ้าข้า !”.

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสดังนี้ว่า

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี
ก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วง เป็นคน
เหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการประหัตประหาร
ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย
ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมพร้อม
สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ
วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง
จะเป็นคนมีอายุสั้น.

มาณพ ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมามีอายุสั้น
นี้คือ เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง เป็นคนเหี้ยมโหด
มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการประหารประหาร ไม่เอ็นดู
ในเหล่าสัตว์มีชีวิต.

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี
ก็ตาม บุรุษก็ตาม ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจาก
ปาณาติบาต วางอาชญา วางศีลตราได้ มีความละอาย ถึง
ความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และ
ภูตอยู่ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น
อันเขาให้พร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึง
สุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง
จะเป็นคนมีอายุยืน.

มาณพ ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีอายุยืนนี้
คือ ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต
วางอาชญา วางศีลตราได้ มีความละอาย ถึงความเอ็นดู
อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่.

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี
ก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มิปกติเบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ

หรือกอนดิน หรือท่อนไม้ หรือคัสตรา เขาตายไป จะเข้าถึง
อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้
พรั่งพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย
ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ
ในภายหลัง จะเป็นคนมีโรคมาก.

มาณพ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโรคมากนี้
คือ เป็นผู้มียกติเบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือกอนดิน
หรือท่อนไม้ หรือคัสตรา.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี
ก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มียกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ
หรือกอนดิน หรือท่อนไม้ หรือคัสตรา เขาตายไป จะเข้าถึง
สุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม
สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็น
คนมีโรคน้อย.

มาณพ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโรคน้อยนี้
คือ เป็นผู้มียกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือ
กอนดิน หรือท่อนไม้ หรือคัสตรา.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนมักโกรธ มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่ำเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท ฆาตกรร้าย ทำความโกรธ ความร้าย และความซึ่งเคียดให้ปรากฏ เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีฉิพพรวณธรรม.

มาณพ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีฉิพพรวณธรรมนี้ คือ เป็นคนมักโกรธ มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่ำเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท ฆาตกรร้าย ทำความโกรธ ความร้าย และความซึ่งเคียดให้ปรากฏ.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่ำมากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่ฆาตกรร้าย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย และความซึ่งเคียดให้ปรากฏ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป

ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนน่าเลื่อมใส.

มาณพ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเป็นผู้นำเลื่อมใสนี้ คือ เป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาวา่มากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่มาดร้าย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย ความซึ่งเคียดให้ปรากฏ.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม มีใจริษยา ย่อมริษยา มุ่งร้าย ผูกใจอิจฉา ในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติวินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีศักดาน้อย.

มาณพ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเป็นคนมีศักดาน้อยนี้ คือ มีใจริษยา ย่อมริษยา มุ่งร้าย ผูกใจอิจฉา ในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น.

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี
ก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย
ไม่ผูกใจเจ็บในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ
การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้ พรั่งพร้อม สมทาน
ไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็น
มนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีศักตมาก.

มาณพ ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีศักต
มากนี้ คือ มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย
ไม่ผูกใจเจ็บในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ
การไหว้ และการบูชาของคนอื่น.

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี
ก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมไม่เป็นผู้ให้ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม
ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่
และประทับโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไป
จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขา
ให้พรั่งพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึง
อบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ
ในภายหลังจะเป็นคนมีโศคน้อย.

มาณพ ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโภคะน้อยนี้ คือ ไม่ให้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์.

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมเป็นผู้ให้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็น คนมีโภคะมาก.

มาณพ ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโภคะมากนี้ คือ ให้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์.

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนกระด้างเย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้ คนที่ควรกราบไหว้ ไม่ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ไม่ให้อาสนะ

แก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง ไม่สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ ไม่นับถือคนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลต่ำ.

มาณพ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเกิด ในสกุลต่ำนี้ คือ เป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ไม่ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ไม่ให้อาสนะ แก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง ไม่สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ ไม่นับถือคนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี ก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควร

แก่ทาง สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ
 นับถือคนที่ควรนับถือ บุชาคนที่ควรบูชา เขาตายไป
 จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้
 พรั่งพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติ
 โลกสวรรค์ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง
 จะเป็นคนเกิดในสกุลสูง.

มาณพ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเกิด
 ในสกุลสูงนี้ คือ เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อม
 กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ให้อาสนะ
 แก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง
 สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือ
 คนที่ควรนับถือ บุชาคนที่ควรบูชา.

มาณพ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี
 ก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมไม่เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือ
 พราหมณ์แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล
 อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ
 อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์
 สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์

แก้กฏ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีปัญญาธรรม.

มาณพ ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญา ธรรมนี้ คือ ไม่เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว สอบถามว่าอะไร เป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่แก้กฏ เพื่อความทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่า อะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก้กฏ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน.

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรี ก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมเป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์ แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อไม่แก้กฏ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่า อะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก้กฏ เพื่อความสุข

สิ้นกาลนาน เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีปัญญามาก.

มาณพ! ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญามากนี้ คือ เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว สอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่า อะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน.

มาณพ! ด้วยประการฉะนี้แล ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีอายุสั้น ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีอายุสั้น ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีอายุยืน ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีอายุยืน ปฏิปทาเป็นไปเพื่อความมีโรคมหาย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโรคมก ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโรคน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโรคน้อย ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีฉิพวรรณทราม ย่อมนำเข้าไปสู่

ความเป็นคนมีผิวพรรณงาม ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเป็น
 ผู้นำเลื่อมใส ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนนำเลื่อมใส
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีศักดาน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความ
 เป็นคนมีศักดาน้อย ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีศักดามาก
 ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีศักดามาก ปฏิปทาที่เป็นไป
 เพื่อควมมีโภคะน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโภคะน้อย
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีโภคะมาก ย่อมนำเข้าไปสู่
 ความเป็นคนมีโภคะมาก ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมเกิด
 ในสกุลต่ำ ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนเกิดในสกุลต่ำ
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมเกิดในสกุลสูง ย่อมนำเข้าไปสู่
 ความเป็นคนเกิดในสกุลสูง ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควม
 มีปัญญาทราม ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีปัญญาทราม
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีปัญญามาก ย่อมนำเข้าไปสู่
 ความเป็นคนมีปัญญามาก.

มาณพ! สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน
 เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็น
 เผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์
 ให้เลวและประณีต.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างนี้
 สุกมาณพ โตทยยุบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้
 ว่า :-

“แจ่มแจ้งแล้ว พระเจ้าข้า ! แจ่มแจ้งแล้ว พระเจ้าข้า !
 พระโคตมผู้เจริญทรงประกาศธรรมโดยปริยายมิใช่น้อย เปรียบ
 เหมือนหงายของที่คว่ำ หรือเปิดของที่ปิด หรือบอกทางแก่คนหลงทาง
 หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีตาดีจักเห็นรูปได้ฉะนั้น
 ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคตมผู้เจริญ พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์
 ว่าเป็นสรณะ. ขอพระโคตมผู้เจริญ ! จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็น
 อุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป”.

อุปปริ. ม. ๑๔/ ๓๗๖ / ๕๗๙.

๒๗

บุรพกรรมของการได้ลักษณะ “มหาบุรุษ”

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกฤาษีภายนอกจำนนต์
มหาปรีสลักษณะได้ก็จริง แต่หารู้ไม่ว่าการที่มหาบุรุษได้
ลักษณะอันนี้ๆ เพราะทำกรรมเช่นนี้ๆ :

ก. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์
ในชาติก่อน ในภพที่อยู่อาศัยก่อน ได้เป็นผู้บากบั่นใน
กุศล ถือนั่นในกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต, ในการ
บริจาคทาน การสมาทานศีล การรักษาศูโภสถ การปฏิบัติ
มารดา บิดา การปฏิบัติสมณพราหมณ์ การอ่อนน้อมต่อ
ผู้เจริญในตระกูล และในอริกุศลธรรมอื่น. เพราะได้กระทำ
ได้สร้างสม ได้พอกพูน ได้มีว่สมกรรมนั้นๆ ไว้, ภายหลัง
แต่การตาย เพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.
ตถาคตนั้นถือเอาในเทพเหล่าอื่นโดยฐานะ ๑๐ คือ
อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิบัติทิพย์ รูปทิพย์
เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ สัมผัสทิพย์; ครั้นจุติจากภพนั้น

มาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะข้อนี้คือ มีฝ่าเท้าเสมอกัน จดลงก็เสมอกัน ยกขึ้นก็เสมอกันฝ่าเท้าถูกต้องพื้นพร้อมกัน ... (ลักษณะที่ ๑), ย่อมเป็นผู้ไม่หวาดหวั่นต่อข้าศึกทั้งภายในและภายนอก คือราคะ โทสะ โมหะก็ตาม สมณะพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ก็ตาม ในโลก ที่เป็นศัตรู.

ข. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ...^๑ ได้เป็นผู้นำสุขมาให้แก่มหาชนเป็นผู้บรรเทาภัยคือความสะดุ้งหวาดเสียว จัดการคุ้มครองรักษาโดยธรรม ได้ถวายทานมีเครื่องบริวาร. เพราะได้กระทำ...กรรมนั้นๆ ไว้ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะข้อนี้คือภายใต้ฝ่าเท้ามีจักรทั้งหลายเกิดขึ้น มีซี่ตั้งพื้น พร้อมด้วยกงและดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง มีระยะอันจัดไว้ด้วยดี .... (ลักษณะที่ ๒), ย่อมเป็นผู้มีบริวารมาก, ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ ย่อมเป็นบริวารของตถาคต.

---

๑ ที่ละไว้ด้วยจุด ... ดังนี้ ทุกแห่งหมายความว่า คำที่ละไว้นั้นซ้ำกันเหมือนในข้อ (ก) ข้างบน. เติมเอาเองก็ได้ แม้ไม่เติมก็ได้ความเท่ากัน.

ค. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์
 ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้เว้นจากปาณาติบาต วางแล้วซึ่ง
 ศัสตราและอาชญา มีความละอาย เอ็นดู กรุณาเกื้อกูลแก่
 สัตว์มีชีวิตทั้งปวง. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ครั้นมาสู่ความ
 เป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะทั้ง ๓ ข้อนี้ คือ
 มีสันยาว มีข้อนิ้วยาว มีกายตรงดุจกายพรหม ...
 (ลักษณะที่ ๓, ๔, ๑๕), ย่อมเป็นผู้มีชนมายุยืนยาว
 ตลอดกาลนาน; สมณะหรือพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม
 ก็ตาม หรือใครๆ ที่เป็นศัตรู ไม่สามารถปลงชีวิต
 ตถาคตเสียในระหว่างได้.

ฆ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์
 ในชาติก่อน ได้เป็นผู้ให้ทานของควรเคี้ยว ควรบริโภค
 ควรลิ้ม ควรจิบ ควรดื่ม มีรสอันประณีต. เพราะ ...
 กรรมนั้นๆ.. ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้
 มหาปุริสลักษณะ ข้อนี้คือ มีเนื้อนูนหนาในที่ ๗ แห่ง คือ
 ที่มือทั้งสอง ที่เท้าทั้งสอง ที่บ่าทั้งสองและที่คอ... (ลักษณะ
 ที่ ๑๖), ย่อมได้ของควรเคี้ยว ควรบริโภค ควรลิ้ม
 ควรจิบ ควรดื่ม อันมีรสประณีต.

ง. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้ส่งเคราะห์ผู้อื่นด้วยสังคหวัตถุทั้งสี่ คือ การให้สิ่งของ วาจาที่ไพเราะ การประพฤติประโยชน์ผู้อื่น และความมีตนเสมอกัน. เพราะ ... กรรม นั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว จึงได้มหาปฐลักขณะ ๒ ข้อนี้คือ มีมือและเท้าอ่อนนุ่ม มีลายฝ่ามือฝ่าเท้าดุจตาข่าย .... (ลักขณะที่ ๕, ๖), ย่อมเป็นผู้ส่งเคราะห์บริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูรนาค คนธรรพ์ ย่อมได้รับความสงเคราะห์จากตถาคต.

จ. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้กล่าววาจาประกอบด้วยอรรถด้วยธรรม แนะนำชนเป็นอันมาก เป็นผู้นำประโยชน์สุขมาให้แก่ชนทั้งหลาย ตนเองก็เป็นผู้บูชาธรรม. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปฐลักขณะ ๒ ข้อนี้คือ มีข้อเท้าอยู่สูง, มีปลายขนซ้อนขึ้น ... (ลักขณะที่ ๗, ๑๔), ย่อมเป็นผู้เลิศประเสริฐเยี่ยมสูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย.

ฉ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้บอกศิลปะ วิทยา ข้อประพฤติ และ ลัทธิกรรม ด้วยความเคารพ ด้วยหวังว่าสัตว์เหล่านั้นพึงรู้ได้รวดเร็ว พึงปฏิบัติได้รวดเร็ว ไม่พึงเศร้าหมองสิ้นกาลนาน. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะข้อนี้คือ มีแข้งดั่งแข้งเนื้อ ... (ลักษณะ ที่ ๘), ย่อมได้วัตถุอันควรแก่สมณะ เป็นองค์แห่งสมณะ เป็นเครื่องอุปโภคแก่สมณะ โดยเร็ว.

ช. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้เข้าไปหาสมณพราหมณ์แล้วสอบถามว่า “ท่านผู้เจริญ ! อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ ทำอะไรไม่มีประโยชน์ เป็นทุกข์ไปนาน ทำอะไรมีประโยชน์ เป็นสุขไปนาน. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะข้อนี้คือมีผิวละเอียดอ่อน รุสีไม่ติดอยู่ได้ ... (ลักษณะที่ ๑๒), ย่อมเป็นผู้มีปัญญาใหญ่ มีปัญญาหนาแน่น มีปัญญาเครื่องปลื้มใจ ปัญญาแล่นปัญญาแหลม ปัญญาแทงตลอด, ไม่มีสัตว์อื่นเสมอหรือยิ่งไปกว่า.

ช. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่มากไปด้วยความแค้น แม้ชนเป็นอันมาก ว่ากล่าวเอา ก็ไม่เอาใจใส่ ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่คุมแค้น ไม่แสดงความโกรธ ความร้ายกาจ ความเสียใจให้ปรากฏ. ทั้งเป็นผู้ให้ทานผ้าเปลือกไม้ ผ้าด้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ สำหรับลาดและนุ่งห่ม อันมีเนื้อละเอียดอ่อน. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะข้อนี้คือ มีกายดุจทอง มีผิวดุจทอง ... (ลักษณะที่ ๑๑), ย่อมเป็นผู้ได้ผ้าเปลือกไม้ ผ้าด้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์สำหรับลาดและห่ม มีเนื้อละเอียดอ่อน.

ณ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน...ได้เป็นผู้สमानญาติมิตร สหายชาวเกลอ ผู้เหินห่างแยกกันไปนาน, ได้สमानไมตรีมารดากับบุตร บุตรกับมารดา บิดากับบุตร บุตรกับบิดา พี่น้องชายกับ พี่น้องหญิง พี่น้องหญิงกับพี่น้องชาย, ครั้นทำความสามัคคีแล้ว พลอยชื่นชมยินดีด้วย. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะข้อนี้คือ

มีคุณฐาน (อวัยวะที่ลับ) ซ่อนอยู่ในฝัก.... (ลักษณะที่ ๑๐),
 ย่อมเป็นผู้มีบุตร (สาวก) มาก มีบุตรกล้ำหาญ
 มีแวแห่งคนกล้าอันเสนาแห่งบุคคลอื่นจะยำยมิได้
 หลายพัน.

ญ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์
 ในชาติก่อน ได้เป็นผู้สังเกตชั้นเชิงของมหาชน รู้ได้
 สม่่าเสมอ รู้ได้เอง รู้จักบุรุษธรรมดาและบุรุษพิเศษ ว่าผู้
 นี้ควรแก่สิ่งนี้ๆ, ได้เป็นผู้ทำประโยชน์อย่างวิเศษในชนชั้น
 นั้น. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์
 อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะ ๒ ข้อนี้ คือมีทรวดทรงดุจ
 ต้นไทร, ยืนตรงไม่ย่อกาย ลูบถึงเข้าได้ด้วยมือทั้งสอง....
 (ลักษณะที่ ๑๙,๙), ย่อมมั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคะมาก.
 ทรัพย์ของตถาคตเหล่านี้คือ ทรัพย์คือศรัทธา ทรัพย์คือ
 ศีล ทรัพย์คือหิริ ทรัพย์คือโอตตปปะ ทรัพย์คือการ
 ศึกษา (สุตะ) ทรัพย์คือจาคะ ทรัพย์คือปัญญา.

ญ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์
 ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ใคร่ต่อประโยชน์ ใคร่ต่อความ
 เกื้อกูล ใคร่ต่อความผาสุก ใคร่ต่อความเกษมจากโยคะ

แก่ชนเป็นอันมากกว่า “โชนชนเหล่านี้พึงเป็นผู้เจริญ ด้วยศรัทธา ด้วยศีล ด้วยการศึกษา ด้วยความรู้ ด้วยการเผื่อแผ่ ด้วยธรรม ด้วยปัญญา ด้วยทรัพย์ และข้าวเปลือก ด้วยนาและสวน ด้วยสัตว์สองเท้าสี่เท้า ด้วยบุตรภรรยา ด้วยทาสกรรมกรและบุรุษ ด้วยญาติมิตรและพวกพ้อง”. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะ ๓ ข้อนี้ คือมีกึ่งกายเบื้องหน้าดุจสีหะ, มีหลังเต็ม, มีคอกกลม ... (ลักษณะที่ ๑๗, ๑๘, ๒๐), ย่อมเป็นผู้ไม่เสื่อมเป็นธรรมดา คือไม่เสื่อมจากศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา, ไม่เสื่อมจากสมบัติทั้งปวง.

ญ. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายด้วยฝ่ามือก็ตาม ก้อนดินก็ตาม ท่อนไม้ก็ตาม ศัสตราภีตาม. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะข้อนี้ คือมีประสาทรับรสอันเลิศ มีปลายขึ้นเบื้องบน เกิดแล้วที่คอรับรสโดยสม่ำเสมอ ... (ลักษณะที่ ๒๑), ย่อมเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคน้อย มีวิบากอันสม่ำเสมอ ไม่เย็นเกิน ร้อนเกิน พอควรแก่ความเพียร.

ฐ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ไม่ถลึงตา ไม่ค้อนควัก ไม่จ้องลับหลัง, เป็นผู้แช่มชื่นมองดูตรงๆ มองดูผู้อื่นด้วยสายตาอันแสดงความรัก. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้ มหาปรีสลักขณะ ๒ ข้อนี้คือ มีตาเขียวสนิท, มีตาดูจตาโค ... (ลักษณะที่ ๒๙, ๓๐), ย่อมเป็นที่ต้องตาของชนหมู่มาก เป็นที่รักใคร่พอใจของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสุรนาค คนธรรพ์.

ฑ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นหัวหน้าของชนเป็นอันมาก ในกุศลธรรมทั้งหลาย ได้เป็นประธานของชนเป็นอันมาก ในกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต, ในการจำแนกทาน การสมาทานศีล การรักษาอุโบสถ การประพฤติก่อกุศลในมารดาบิดา สมณพราหมณ์, การนอบน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล ในอริกุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง, เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้ มหาปรีสลักขณะข้อนี้คือ มีศิระรับกับกรอบหน้า ... (ลักษณะที่ ๓๒), ย่อมเป็นผู้ที่มหาชนประพฤติดตาม

คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์
อสูร นาค คนธรรพ์ ประพฤติตาม.

ตม. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์
ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นจากมุสาวาท พูดคำจริง
หลังคำสัจจ์ เพียงแท้ ชื่อตรง ไม่หลอกลวงโลก. เพราะ
... กรรมนั้น ๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว
จึงได้มหาปุริสลักขณะ ๒ ข้อนี้คือ มีชนชุมละเส้น, มี
อุณโหลมห่วงคิ้วขาวอ่อนดูลำลี, ... (ลักษณะที่ ๑๓, ๓๑),
ยอมเป็นผู้ที่มหาชนเป็นไปใกล้ชิด คือ ภิกษุ ภิกษุณี
อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์
ใกล้ชิด.

ณ. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์
ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นวาจา سوءเสียด (คือคำยุให้
แตกกัน), คือไม่ฟังจากข้างนี้แล้วไปบอกข้างโน้นเพื่อ
ทำลายชนพวกนี้, ไม่ฟังจากข้างโน้นแล้วมาบอกข้างนี้
เพื่อทำลายชนพวกโน้น, เป็นผู้สมานพวกแตกกันแล้ว
และส่งเสริมพวกที่พร้อมเพรียงกัน; เป็นผู้ยัยิดในการ
พร้อมเพรียง เพลินในการพร้อมเพรียง กล่าวแต่วาจาที่
ทำให้เกิดความพร้อมเพรียง. เพราะ ... กรรมนั้น ๆ ...

ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้วจึงได้มหาปุริสลักษณะ ๒ อย่างนี้ คือมีพินครบ ๔๐ ซี่ มีพินสนิท ไม่ห่างกัน ... (ลักษณะที่ ๒๓, ๒๕), ย่อมเป็นผู้มีบริษัทไม่กระจัดกระจาย คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ เป็นบริษัทไม่กระจัดกระจาย.

ด. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นการกล่าวคำหยาบ, กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เป็นสุขแก่หู เป็นที่ตั้งแห่งความรัก ชิมซาบถึงใจ เป็นคำพูดของชาวเมือง เป็นที่พอใจและชอบใจของชนเป็นอันมาก. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ ย่อมได้มหาปุริสลักษณะ ๒ ข้อนี้ คือมีลิ้นอันเพียงพอ, มีเสียงเหมือนพรหม พูดเหมือนนกการวิก ... (ลักษณะที่ ๒๗, ๒๘), ย่อมเป็นผู้มีวาจาที่ผู้อื่นเอื้อเพื่อเชื่อฟัง, คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาคคนธรรพ์ เอื้อเพื่อเชื่อฟัง.

ด. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละเว้นการพูดเพ้อเจ้อ, เป็นผู้กล่าวควรแก่เวลา กล่าวคำจริง กล่าวเป็นธรรม กล่าวมีอรรถ

กล่าวเป็นวินัย กล่าวมีที่ตั้ง มีหลักฐาน มีที่สุด ประกอบด้วยประโยชน์. เพราะ ... กรรมนั้นๆ ... ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้แล้ว ย่อมได้มหาปุริสลักษณะข้อนี้ คือมีคางคุดคางราชสีห์ ... (ลักษณะที่ ๒๒), ย่อมเป็นผู้ที่ศัตรูทั้งภายในและภายนอกกำจัดไม่ได้ : ศัตรู คือ ราคะ โทสะ โมหะ หรือ สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก กำจัดไม่ได้.

ถ. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ... ได้เป็นผู้ละมิจฉาชีพ มีการเลี้ยงชีพชอบ เว้นจากการน้อโก่งด้วยตาซัง ด้วยของปลอม ด้วยเครื่องตวงเครื่องวัดจากการโก่ง การลวง เว้นจากการตัด การฆ่า การผูกมัด การร่วมทำร้าย การปล้น การกรรโชก เพราะกรรมนั้นๆ ครั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ จึงได้มหาปุริสลักษณะ ๒ ข้อนั้น คือมีพินอันเรียบเสมอ, มีเขี้ยวขาวงาม ... (ลักษณะที่ ๒๔, ๒๖), ย่อมเป็นผู้มีบริวาร เป็นคนสะอาด คือมีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ เป็นบริวารอันสะอาด.

๒๘

ทำไมคนที่ทำบาปกรรมอย่างเดียวกัน แต่รับวิบากกรรมต่างกัน

ภิกษุทั้งหลาย ! ใครพึงกล่าวว่า คนทำกรรมอย่างใด ๆ ย่อมเสวยกรรมนั้นอย่างนั้น ๆ ดังนี้ เมื่อเป็นอย่างนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ก็มีไม่ได้ ช่องทางที่จะทำที่สุดทุกข์โดยชอบก็ไม่ปรากฏ ส่วนใครกล่าวว่า คนทำกรรมอันจะพึงให้ผลอย่างใด ๆ ย่อมเสวยผลของกรรมนั้นอย่างนั้น ๆ ดังนี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ย่อมมีได้ ช่องทางที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบก็ย่อมปรากฏ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย ที่บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้ บาปกรรมประมาณน้อย อย่างเดียวกันนั้น บางคนทำแล้วกรรมนั้นเป็นทิวฐธรรมเวทนียกรรม (ให้ผลในภพปัจจุบัน) ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย.

บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลชนิดใด ทำแล้ว
บาปกรรมนั้น จึงนำเขาไปนรกได้ ?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มียกยมิได้อบรม
มีศีลมิได้อบรม มีจิตมิได้อบรม มีปัญญามิได้อบรม
มีคุณความดีน้อย เป็นอปปาตุมะ (ผู้มีใจคับแคบ ใจหยาบ
ใจต่ำทราม) เป็นอปปทุกขวิหารี (มีปกติดอยู่เป็นทุกข์ด้วยเหตุ
เล็กน้อย คือเป็นคนเจ้าทุกข์) บาปกรรมแม้ประมาณน้อย
บุคคลชนิดนี้ทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้.

บาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกัน บุคคลชนิดใด
ทำแล้ว กรรมนั้นจึงเป็นทิจฐฐธรรมเวทนิยกรรม ไม่ปรากฏ
ผลมากต่อไปเลย ?

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มียกยได้อบรมแล้ว
มีศีลได้อบรมแล้ว มีจิตได้อบรมแล้ว มีปัญญาได้อบรม
แล้ว มีคุณความดีมาก เป็นมหาดมะ (ผู้มีใจกว้างขวาง ใจบุญ
ใจสูง) เป็นอปปมาณวิหารี (มีปกติดอยู่ด้วยธรรม อันหา
ประมาณมิได้คือเป็นคนไม่มีหรือไม่แสดงกิเลส ซึ่งจะเป็นเหตุให้
เขาประมาณได้ว่าเป็นคนดีแค่ไหน) บาปกรรมประมาณน้อย
อย่างเดียวกันนั้น บุคคลชนิดนี้ทำแล้ว กรรมนั้นเป็น
ทิจฐฐธรรมเวทนิยกรรม ไม่ปรากฏผลมาก ต่อไปเลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ต่างว่าคนใส่เกลือลงไปถ้วยน้ำ
เล็ก ๆ หนึ่งก้อน ท่านทั้งหลายจะสำคัญว่าอะไร น้ำอันน้อย
ในถ้วยน้ำนั้น จะกลายเป็นน้ำเค็มไม่น่าดื่มไป เพราะเกลือ
ก้อนนั้นใช่ไหม ?

“เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า !”.

เพราะเหตุไร ?

เพราะเหตุว่า น้ำในถ้วยน้ำนั้นมีน้อย มันจึงเค็มได้..
เพราะเกลือก้อนนั้น.

ต่างว่า คนใส่เกลือก้อนขนาดเดียวกันนั้น ลงไปใน
แม่น้ำคงคา ท่านทั้งหลายจะสำคัญว่าอะไร น้ำในแม่น้ำ
คงคานั้นจะกลายเป็นน้ำเค็ม ดื่มไม่ได้เพราะเกลือก้อนนั้น
หรือ ?

“หามิได้ พระพุทธเจ้าข้า !”.

เพราะเหตุไร ?

เพราะเหตุว่า น้ำในแม่น้ำคงคามีมาก น้ำนั้นจึง
ไม่เค็ม...เพราะเกลือก้อนนั้น.

ฉันนั้นนั่นแหละ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำไปนรกได้ ส่วนบาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บางคนทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิวฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย...

ภิกษุทั้งหลาย ! คนบางคนยอมผูกพันเพราะทรัพย์ แม้กึ่งกหาปณะ... แม้ ๑ กหาปณะ... แม้ ๑๐๐ กหาปณะ ส่วนบางคนไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น คนอย่างไร จึงผูกพันเพราะทรัพย์แม้กึ่งกหาปณะ ฯลฯ คนบางคนในโลกนี้เป็นคนจน มีสมบัติน้อย มีโภคะน้อย คนอย่างนี้ยอมผูกพันเพราะทรัพย์แม้กึ่งกหาปณะ. ฯลฯ

คนอย่างไรไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น ?

คนบางคนในโลกนี้เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก คนอย่างนี้ยอมไม่ผูกพันเพราะทรัพย์เพียงเท่านั้น ฉะนั้นนั่นแหละ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาไปนรกได้ ส่วนบาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บุคคลบางคน

ทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิวสุธรรมเวทนิยกรรม ไม่ปรากฏผลมาก
ต่อไปเลย...

ภิกษุทั้งหลาย ! พรานแกะหรือคนฆ่าแกะ
บางคนอาจฆ่า มัด ย่างหรือทำตามประสงค์ซึ่งแกะที่
ขโมยเขามาได้ บางคนไม่อาจทำอย่างนั้น พรานแกะหรือ
คนฆ่าแกะเช่นไร จึงอาจฆ่า มัด ย่าง หรือทำตามประสงค์
ซึ่งแกะที่ขโมยเขามาได้ ?

บางคนเป็นคนยากจน มีสมบัติน้อย มีโภคะน้อย
พรานแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นนี้ อาจฆ่า ฯลฯ ซึ่งแกะที่
ขโมยเขามาได้.

พรานแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นไร ไม่อาจทำ
อย่างนั้น ?

บางคนเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก
เป็นพระราชหรือราชมหากษัตริย์ พรานแกะหรือ
คนฆ่าแกะเช่นนี้ไม่อาจทำอย่างนั้น มีแต่ว่าคนอื่นจะ
ประณมมือขอกะเขาว่าท่านผู้นิรทุกข์ ท่านโปรดให้แกะ
หรือทรัพย์ค่าซื้อแกะแก่ข้าพเจ้าบ้าง ดังนี้ฉันใด ฉันนั้น
เหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย! บาปกรรมแม้ประมาณน้อย บุคคลบางคนทำแล้ว บาปกรรมนั้นนำเขาไปนรกได้ ส่วน บาปกรรมประมาณน้อยอย่างเดียวกันนั้น บางคนทำแล้ว กรรมนั้นเป็นทิวฐธรรมเวทนียกรรม ไม่ปรากฏผลมากต่อไปเลย...

ภิกษุทั้งหลาย! ใครกล่าวว่า คนทำกรรม อย่างไรๆ ย่อมเสวยกรรมนั้นอย่างนั้นๆ ดังนี้ เมื่อเป็นอย่างนั้นๆ การอยู่ประพตติพรหมจรรย์ย่อมมิได้ ช่องทางที่จะทำที่สุดทุกข์โดยชอบก็ไม่ปรากฏ

ส่วนใครกล่าวว่า คนทำกรรมอันจะพึงให้ผล อย่างไรๆ ย่อมเสวยผลของกรรมนั้นอย่างนั้นๆ ดังนี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ การอยู่ประพตติพรหมจรรย์ย่อมมิได้ ช่องทางที่จะทำที่สุดทุกข์โดยชอบก็ย่อมปรากฏ.

๒๙

อานิสงส์ของการรักษาศีล

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก ในกรณีนี้
ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก เว้นขาดจาก
ปาณาติบาตแล้ว ย่อมชื่อว่า ให้อภัยทาน อเวรทาน
อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณ; ครั้นให้
อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมาก
ไม่มีประมาณแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย
ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน อันไม่มีประมาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็น (อภัย) ทานชั้นปฐม
เป็นมหาทาน รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน
เป็นของประพุดตีสืบกันมาแต่โบราณไม่ถูกทอดทิ้งเลย
ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน
และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้
ไม่คัดค้าน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้เป็นทอธารแห่งบุญ เป็น
ที่ไหลออกแห่งกุศล นำมาซึ่งสุข เป็นไปเพื่อยอดสุด
อันดี มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขอันพึงปรารถนา น่ารักใคร่
น่าพอใจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก : อริยสาวก

ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก เว้นขาดจาก
อทินนาทานแล้ว ย่อมชื่อว่าให้อภัยทาน อเวรทาน
อัพยาปัชมทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณ; ครั้นให้
อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชมทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมาก
ไม่มีประมาณแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย
ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน อันไม่มีประมาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็น (อภัย) ทานอันดับที่สอง
เป็นมหาทาน รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน
เป็นของประพาสสืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย
ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และ
จักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้เป็นทอธารแห่งบุญ เป็น
ที่ไหลออกแห่งกุศล นำมาซึ่งสุข เป็นไปเพื่อยอดสุดอันดี
มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์
เกื้อกูล เพื่อความสุขอันพึงปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก : อริยสาวก

ละกาเมสุมิฉณาจาร เว้นขาดจากกาเมสุมิฉณาจาร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก เว้นขาดจาก
กาเมสุมิฉณาจารแล้ว ย่อมชื่อว่าให้อภัยทาน อเวรทาน
อัปยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณ; ครั้นให้
อภัยทาน อเวรทาน อัปยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมาก
ไม่มีประมาณแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย
ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน อันไม่มีประมาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็น (อภัย) ทานอันดับที่สาม
เป็นมहाทาน รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน
เป็นของประเสริฐสืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย
ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน
และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้
ไม่คัดค้าน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้เป็นทอธารแห่งบุญ เป็นที่
ไหลออกแห่งกุศลนำมาซึ่งสุข เป็นไปเพื่อยอดสุดอันดี
มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์
เกื้อกูล เพื่อความสุขอันพึงปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ.

อรรถก. อ. ๒๓/๒๕๐/๑๒๕.

๓๐

สุคติของผู้มีศีล

ภิกษุทั้งหลาย !

สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้มึนกรรมเป็นของตน

เป็นทายาทแห่งกรรม มึนกรรมเป็นกำเนิด

มึนกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มึนกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย

กระทำความใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม

จักเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้

ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้
วางศัสตรา มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณาเกื้อกูลแก่
สัตว์ทั้งหลาย. เขาไม่กระเลื่อกระสนด้วย (กรรมทาง) กาย
ไม่กระเลื่อกระสนด้วย (กรรมทาง) วาจา ไม่กระเลื่อกระสน
ด้วย (กรรมทาง) ใจ; กายกรรมของเขาตรง วจีกรรมของเขาตรง
มนโนกรรมของเขาตรง : คติของเขาตรง อุปบัติของเขาตรง.

ภิกษุทั้งหลาย ! สำหรับผู้มีคติตรง มีอุปบัติตรง
นั้น เรากล่าวคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาคติสองอย่าง
แก่เขา คือ เหล่าสัตว์ผู้มีสุขโดยส่วนเดียว หรือว่าตระกูล
อันสูง ตระกูลชัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล
หรือตระกูลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก
มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์มาก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภูตสัตว์ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้
คืออุปบัติ (การเข้าถึงภพ) ย่อมมีแก่ภูตสัตว์, เขาทำกรรมใดไว้
เขาย่อมอุปบัติด้วยกรรมนั้น, ผัสสะทั้งหลายย่อมถูกต้อง
ภูตสัตว์นั้นผู้อุปบัติแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวว่า สัตว์ทั้งหลาย เป็น
ทนายแห่งกรรม ด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้.

(ในกรณีแห่งบุคคลผู้ไม่กระทำทินนาทาน ไม่กระทำกเมสุมิจจาร
ก็ได้ตรัสไว้ด้วยข้อความอย่างเดียวกันกับในกรณีของผู้ไม่กระทำปาณาติบาต
ดังกล่าวมาแล้วข้างบนทุกประการ; และยังได้ตรัสเลยไปถึง วัจสุจิริสี มโนสุจิริ
สาม ด้วยข้อความอย่างเดียวกันอีกด้วย)

๓๑

วิบากของผู้ทุศีล

ภิกษุทั้งหลาย ! ปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) ที่เสพ
 ทัวแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก
 เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิบาก
 แห่งปาณาติบาตของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง
 คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อมีอายุสั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! อทินนาทาน (ลักทรัพย์) ที่เสพ
 ทัวแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก
 เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิบาก
 แห่งอทินนาทานของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง
 คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมแห่งโภคะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! กาเมสุมิฉฉาจาร (ประพฤติดิ
 ในกาม) ที่เสพทัวแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อม
 เป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อ
 เปรตวิสัย. วิบากแห่งกาเมสุมิฉฉาจาร ของผู้เป็นมนุษย์
 ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อก่อเวรด้วยศัตรู.

ภิกษุทั้งหลาย! มุสาวาท (คำเท็จ) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิกากแห่งมุสาวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิกากทั้งปวง คือ วิกากที่เป็นไปเพื่อการถูกกล่าวด้วยคำไม่จริง.

ภิกษุทั้งหลาย! ปิสุณวาท (คำยุยงให้แตกกัน) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิกากแห่งปิสุณวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิกากทั้งปวง คือ วิกากที่เป็นไปเพื่อการแตกจากมิตร.

ภิกษุทั้งหลาย! ฆรุสวาท (คำหยาบ) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย. วิกากแห่งฆรุสวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิกากทั้งปวง คือ วิกากที่เป็นไปเพื่อการได้ฟังเสียงที่ไม่น่าพอใจ.

ภิกษุทั้งหลาย! สัมผัสปปลาปะ (คำเพ้อเจ้อ) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.

วิบากแห่งผลสุราของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง
คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อวาจาที่ไม่มีใครเชื่อถือ.

ภิกษุทั้งหลาย ! การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย
ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ
นรก เป็นไปเพื่อกำเนิดดิรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย.
วิบากแห่งการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยของผู้เป็นมนุษย์
ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อความเป็นบ้า
(อุมมตฺตก).

อภฺจก. อ. ๒๓/๒๕๑/๑๓๐.

๓๒

ทศติของผู้ทุศีล

ภิกษุทั้งหลาย! เราจักแสดงธรรมปริยายอันเป็นเหตุแห่งความกระเลื่อกระสนไปตามกรรม (ของหมู่สัตว์) แก่พวกเธอ. เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังให้ดี.

ธรรมปริยายอันแสดงความกระเลื่อกระสนไปตามกรรม (ของหมู่สัตว์) เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้มึนกรรม เป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กระทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักเป็นผู้รับผลกรรมนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! คนบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้มึนปกติทำปาณาติบาตหยาบซ้ำ มีฝ่ามือเปื้อนด้วยโลหิต มีแต่การฆ่าและการทุบตี ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์มีชีวิต. เขากระเลื่อกระสนด้วยกาย กระเลื่อกระสนด้วยวาจา กระเลื่อกระสนด้วยใจ; กายกรรมของเขาครด วจีกรรมของเขาครด มโนกรรมของเขาครด; คติของเขาครด อุปบัติ (การเข้าถึงภพ) ของเขาครด.

๓๓

ทำชั่วได้ชั่ว

ความยากจน และการกู้หนี้ ท่านกล่าวว่าเป็น
ความทุกข์ในโลก.

คนจนกู้หนี้มาเลี้ยงชีวิต ย่อมเดือดร้อน เพราะ
เจ้าหนี้ติดตามบ้ำง เพราะถูกจับกุมบ้ำง.

การถูกจับกุมนั้น เป็นความทุกข์ของผู้ได้กาม.

ถึงแม้ในอริยวินัยนี้ก็เหมือนกัน :

ผู้ใด ไม่มีศรัทธา ไม่มีhiri ไม่มีโอตตปปะ

สั่งสมแต่บาปกรรม

กระทำกายทุจริต-วจีทุจริต-มโนทุจริต

ปกปิดอยู่ด้วยการกระทำทางกาย ทางวาจา
ทางจิต เพื่อไม่ให้ผู้ใดรู้จักเขา,

ผู้นั้น พอกพูนบาปกรรมอยู่เนื่องนิตย์ ในที่นั้น ๆ.

คนชั่วทำบาปกรรม รู้สึกแต่กรรมชั่วของตน
เสมือนคนยากจนกู้หนี้ยืมสินมาบริโภคอยู่ ย่อมเดือดร้อน.

ความตริตริกที่เกิดจากวิปัสสนา (ความร้อนใจ)
อันเป็นเครื่องทรมานใจ ย่อมติดตามเขาทั้งในบ้านและ
ในป่า.

คนชั่วทำบาปกรรม รู้สึกแต่กรรมชั่วของตน ไปสู่
กำเนิดเดรัจฉานบางอย่าง หรือว่าถูกจองจำ อยู่ในนรก.
การถูกจองจำนั้นเป็นทุกข์ ชนิดที่ธีรชนไม่เคยประสบเลย
... .

ฉ.ก.ก. อ. ๒๒/๓๙๒/๓๑๖.

๓๔

บุคคล ๔ จำพวก

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า
 มหาราช! บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
 บุคคล ๔ จำพวกเป็นไฉน? บุคคล ๔ จำพวกคือ :-

บุคคลผู้มีมืดแล้วมืดต่อไปจำพวก ๑,
 บุคคลผู้มีมืดแล้วกลับสว่างต่อไปจำพวก ๑,
 บุคคลผู้สว่างแล้วกลับมืดต่อไปจำพวก ๑,
 บุคคลผู้สว่างแล้วคงสว่างต่อไปจำพวก ๑.

มหาราช! ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่ามืดแล้วคงมืด
 ต่อไป?

มหาราช! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดมา
 ภายหลังในตระกูลอันต่ำ คือในตระกูลจันทาล ตระกูลพราน
 ตระกูลจักสาน ตระกูลทำรถ หรือตระกูลเทหยากเยื่อ ซึ่ง
 เป็นคนยากจน มีข้าวและน้ำน้อย เป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหาร
 และเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก เขาเป็นผู้มีผิพรรณทราม

ไม่น่าดู เตี้ยค่อม ขี้โรค ตาบอด ง่อยกระจอก มีตัวตะแคงข้าง
ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้
ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ
เขาเข้าประพดิตุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ครั้นเขาประพดิตุ
จริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไปย่อมเข้าถึงอบาย
ทุคติ วินิบาต นรก. มหาราช ! บุรุษพึงไปจากความมิดทึบ
สู่ความมิดทึบ หรือพึงไปจากความมิดมัวสู่ความมิดมัว
หรือพึงไปจากโลहितอันมีมลทินสู่โลहितอันมีมลทิน จันใด,
มหาราช ! ตถาคตกล่าวว่าบุคคลนี้ มีอุปไมยฉันนั้น.

มหาราช ! อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มิดแล้ว
คงมิดต่อไป.

มหาราช ! ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มิดแล้ว
กลับสว่างต่อไป ?

มหาราช ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดมา
ภายหลังในตระกูลอันต่ำทราม คือในตระกูลจันทาล
ตระกูลพราน ตระกูลจักสาน ตระกูลทำรถ หรือตระกูล
เทหยากเยื่อ ซึ่งเป็นคนยากจน มีข้าวและน้ำน้อย เป็นอยู่
ฝืดเคือง มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก เขาเป็น

ผู้มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เตี้ยค่อม ชีโรค ตาบอด ง่อย
 กระจอกมีตัวตะแคงข้าง ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม
 ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่
 และประทีปโคมไฟ แม้กระนั้น เขาก็ประพตีสัจจัตถ์ด้วย
 กาย วาจา ใจ ครั้นเขา ประพตีสัจจัตถ์ด้วยกาย วาจา ใจ
 แล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. มหาราช!
 บุรุษพึงขึ้นจากแผ่นดินสู่บัลลังก์ หรือพึงขึ้นจากบัลลังก์สู่
 หลังม้า หรือพึงขึ้นจากหลังม้าสู่คอช้าง หรือพึงขึ้นจากคอ
 ช้างสู่ปราสาท แม้ฉันใด, มหาราช! ตถาคตย่อมกล่าวว่า
 บุคคลนี้มีอุปไมยฉันนั้น.

มหาราช! อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มีดีแล้ว
 กลับสว่างต่อไป.

มหาราช! ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้ว
 กลับมืดต่อไป?

มหาราช! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดมา
 ภายหลังในตระกูลสูง คือในสกุลกษัตริย์มหาศาล สกุล
 พราหมณ์มหาศาล หรือสกุลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง
 มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินพอดำ มีอุปการณ์

แห่งทรัพย์พอดัว มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอดัว เขามีรูปร่าง
 น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเกลี้ยงเกลาแห่ง
 ผิวพรรณอย่างยิ่ง ร่ำรวยด้วยข้าว ด้วยน้ำ เครื่องนุ่งห่ม
 ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่
 และประทีปโคมไฟ แต่เขากลับประพฤติทุจฺจิตด้วย
 กาย วาจา ใจ ครั้นเขาประพฤติทุจฺจิตด้วยกาย วาจา ใจ
 แล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.
 มหาราช! บุรุษลงจากปราสาทสู่คอกช้าง หรือลงจากคอกช้าง
 สู่หลังม้า หรือลงจากหลังม้าสู่บัลลังก์ หรือลงจากบัลลังก์
 สู่พื้นดิน หรือจากพื้นดินเข้าไปสู่ที่มีด แม้นฉันใด, มหาราช!
 ตถาคตกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันนั้น.

มหาราช! อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่าง
 แล้วกลับมืดต่อไป.

มหาราช! ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่าง
 แล้วคงสว่างต่อไป ?

มหาราช! บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เกิดมา
 ภายหลังในตระกูลสูง คือในสกุลกษัตริย์มหาศาล สกุล
 พราหมณ์มหาศาล หรือสกุลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง

มีทรัพย์มาก มีโศคะมาก มีทองและเงินพอตัว มีอุปกรณ์แห่ง
 ทรัพย์พอตัว มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอตัว เขามีรูปงาม
 นาดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเกลี้ยงเกลาแห่ง
 ผิวพรรณอย่างยิ่ง ร่ำรวยด้วยข้าว ด้วยน้ำ เครื่องนุ่งห่ม
 ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่
 และประทีปโคมไฟ เขาย่อมประพาสสุจริตด้วยกาย
 วาจา ใจ ครั้นเขาประพาส สุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว
 ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. มหาราช! บุรุษ
 พึงก้าวไปด้วยดีจากบัลลังก์สู่บัลลังก์ หรือพึงก้าวไปด้วยดี
 จากหลังม้าสู่หลังม้า หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากคอกช้างสู่คอกช้าง
 หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากปราสาทสู่ปราสาท แม้ฉันใด,
 มหาราช! ตถาคตย่อมกล่าวว่า บุคคลนี้มี อุปไมยฉันนั้น.

มหาราช! อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่าง
 แล้วคงสว่างต่อไป.

มหาราช! บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏ
 อยู่ในโลก ดังนี้.

กรรมที่ทำให้สิ้นกรรม

๓๕

ข้อปฏิบัติให้ถึงความสิ้นกรรม

ภิกษุทั้งหลาย! เราจักแสดง จักจำแนก ซึ่ง อริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์แปด) แก่เธอทั้งหลาย. เธอทั้งหลายจงฟังความข้อนั้น จงทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ เราจักกล่าว.

ภิกษุทั้งหลาย! อริยอัฏฐังคิกมรรค (อริยมรรคมีองค์แปด) เป็นอย่างไรเล่า?

ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

ภิกษุทั้งหลาย! สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ความรู้อันใดเป็นความรู้ในทุกข์ เป็นความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความรู้ในความดับแห่งทุกข์ เป็นความรู้ในทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์. ภิกษุทั้งหลาย! อันนี้เรากล่าวว่า สัมมาทิฐิ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ)
เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการ
ไม่มุงร้าย ความดำริในการไม่เบียดเบียน. ภิกษุทั้งหลาย !
อันนี้เรากล่าวว่า สัมมาสังกัปปะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัมมาวาจา (การพูดจาชอบ)
เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดไม่จริง เจตนา
เป็นเครื่องเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเครื่องเว้นจาก
การพูดหยาบ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ.
ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า สัมมาวาจา.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัมมากัมมันตะ (การทำงาน
ชอบ) เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการฆ่า เจตนาเป็น
เครื่องเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้แล้ว
เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดิฉิดในกาม.
ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า สัมมากัมมันตะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ)
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! สาวกของพระอริยเจ้าในกรณีนี้
ละการหาเลี้ยงชีวิตที่ผิดเสีย ย่อมสำเร็จความเป็นอยู่ด้วย
การเลี้ยงชีวิตที่ชอบ. ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า
สัมมาอาชีวะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ)
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมปลุก
ความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อม
ระครองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดแห่งอกุศลธรรม
อันเป็นบาปทั้งหลายที่ยังไม่ได้บังเกิด; ย่อมปลุกความพอใจ
ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระครองจิต
ย่อมตั้งจิตไว้เพื่อการละเสียซึ่งอกุศลธรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย
ที่เกิดขึ้นแล้ว; ย่อมปลุกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อม
ปรารภความเพียร ย่อมระครองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อการ
บังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่บังเกิด; ย่อมปลุก
ความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อม
ระครองจิต ย่อมตั้งจิตไว้เพื่อความยั่งยืน ความไม่เลอะเลือน

ความงอกงามยิ่งขึ้น ความไพบุลย์ ความเจริญ ความเต็มรอบ
แห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว. ภิกษุทั้งหลาย !
อันนี้เรากล่าวว่า สัมมาวายามะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัมมาสติ (ความระลึกชอบ)
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ม
ปกติพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียรเครื่องเผ
กิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและ
ความไม่พอใจในโลกออกเสียได้; เป็นผู้มปกติพิจารณา
เห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียรเครื่องเผ
กิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและ
ความไม่พอใจในโลกออกเสียได้; เป็นมปกติผู้พิจารณา
เห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียรเครื่องเผกิเลส มีความรู้สึก
ตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลก
ออกเสียได้; เป็นผู้ปกติพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย
อยู่ มีความเพียรเครื่องเผกิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม
มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้.
ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า สัมมาสติ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ)
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดแล้ว
จากกามทั้งหลาย สงัดแล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึง
ปฐมฌาน อันมีวิตก วิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก แล้วแล
อยู่; เพราะความที่วิตก วิจารณ์ทั้งสองระงับลง เข้าถึงทุติยฌาน
อันเป็นเครื่องสงบใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรม
อันเอกผุดมีขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุข อันเกิด
จากสมาธิ แล้วแลอยู่; อนึ่ง เพราะความจางคลายไปแห่ง
ปีติ ย่อมเป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม
และย่อมเสวยสุขด้วยนามกาย ชนิดที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย
ย่อมสรรเสริญผู้นั้นว่า “เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นปกติสุข”
ดังนี้ เข้าถึงตติยฌาน แล้วแลอยู่; เพราะละสุขและทุกข์
เสียได้ เพราะความดับไปแห่งโสมนัสและโทมนัสทั้งสอง
ในกาลก่อน เข้าถึงจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีแต่
ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่.
ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เรากล่าวว่า สัมมาสมาธิ.

รายละเอียดของสัมมากัมมันตะ

(ปาณาติปาตา เวรมณี) เธอ นั้น ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) วางท่อนไม้และศัสตรา เสียแล้ว มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณา หวังประโยชน์ เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลาย อยู่.

(อทินนาทานา เวรมณี) เธอ นั้น ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน (ลักทรัพย์) ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย มีตนเป็นคนสะอาด เป็นอยู่.

(กาเมสุมิจฉารวา เวรมณี-สำหรับฆราวาส) เธอ นั้น ละการประพฤติดิฉิตในกาม เว้นขาดจากการ ประพฤติดิฉิตในกาม (คือเว้นขาดจากการประพฤติดิฉิต) ในหญิง ซึ่งมารดารักษา บิดารักษา พี่น้องชาย พี่น้องหญิง หรือ ญาติรักษา อันธรรมรักษา เป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ในสินไหม โดยที่สุดแม้หญิงอันเขาหมั้นไว้ (ด้วยการคล้องพวงมาลัย) ไม่เป็นผู้ประพฤติดิฉิตจารีตในรูปแบบเหล่านั้น.

ในกรณีศีล ๕ อีกสองข้อที่เหลือ คือ การเว้นขาดจากมุสาวาท และการเว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ก็ตรัสอย่างเดียวกัน.

สี. ที. ๙/๘๓/๑๐๓.;

ทสก. อ. ๒๔/๒๘๗-๒๘๘/๑๖๕.

สัมมากัมมันตะโดยปริยายสองอย่าง

ภิกษุทั้งหลาย !

สัมมากัมมันตะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าว แม้สัมมากัมมันตะว่า
มีโดยส่วนสอง คือ

สัมมากัมมันตะ ที่ยังเป็นไปกับด้วยอาสวะ
เป็นส่วนแห่งบุญ มีอุปธิเป็นวิบาก ก็มีอยู่,

สัมมากัมมันตะ อันเป็นอริยะ ไม่มีอาสวะ
เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค ก็มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย !

สัมมากัมมันตะ ที่ยังเป็นไปกับด้วยอาสวะ
(กิเลสที่หมักหมม) เป็นส่วนแห่งบุญ มีอุปธิ เป็นวิบากนั้น
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการ
ทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการถือ
เอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการ
ประพฤติดีกในกามทั้งหลาย มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย !

นี่คือสัมมากัมมันตะ ที่ยังเป็นไปกับด้วยอาสวะ
เป็นส่วนแห่งบุญ มีอุปธิเป็นวิบาก.

ภิกษุทั้งหลาย !

สัมมากัมมันตะ อันเป็นอริยะ ไม่มีอาสวะ เป็น
โลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค นั้นเป็นอย่างใดเล่า ?

คือ การงด การเว้น การเว้นขาด เจตนาเป็นเครื่องเว้น
จากกายทุจริตทั้งสาม (ตามที่กล่าวแล้วข้างบน) ของผู้มีอริยจิต
ของผู้อนาสวจิต (ผู้มีจิตที่ไม่มีอาสวะ) ของผู้เป็นอริยมัคคสมังคี
ผู้เจริญอยู่ซึ่งอริยมรรค.

ภิกษุทั้งหลาย !

นี่คือ สัมมากัมมันตะ อันเป็นอริยะ ไม่มีอาสวะ
เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค.

อุปริ. ม. ๑๔/๑๘๔/๒๗๑-๒๗๓.

อาชีพที่ไม่ควรกระทำ

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็มิจฉาอาชีพะเป็นไฉน ?

คือ การโกง การล่อลวง การตลบตะแลง การยอม
มอบตนในทางผิด การเอาลามต่อลาม นี่คือนิจฉาอาชีพะ.

อุปริ. ม. ๑๔/๑๘๖/๑๔๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! การค้าขาย ๕ ประการนี้
อันอุบาสกไม่พึงกระทำ ๕ ประการอย่างไรเล่า ? คือ :-

๑. การค้าขายคัสตรา (สตถวณิชชา)
๒. การค้าขายสัตว์ (สตตวณิชชา)
๓. การค้าขายเนื้อสัตว์ (มंसวณิชชา)
๔. การค้าขายน้ำเมา (มชชวณิชชา)
๕. การค้าขายยาพิษ (วิสวณิชชา)

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่แลการค้าขาย ๕ ประการ
อันอุบาสกไม่พึงกระทำ.

ปญจก. ย. ๒๒/๒๓๒/๑๗๗.

๓๖

“สันตันทา ก็ สันกรรม”

ภิกษุทั้งหลาย! มรรคาใด ปฏิพาใด ย่อม
เป็นไปเพื่อความสันตันทา เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น
ปฏิบัติานั้น.

มรรคาและปฏิบัติ ที่เป็นไปเพื่อความสันตันทา
เป็นอย่างไรเล่า? คือ โพชฌงค์ ๗

โพชฌงค์ ๗ เป็นอย่างไรเล่า?

คือ สติสัมโพชฌงค์ อัมมวิจยสัมโพชฌงค์
วิริยสัมโพชฌงค์ ปิติสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์
สมาธิสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พระอุทายี
ได้ทูลถามว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว
กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความสันตันทา”.

อุทายี! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ
สติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อันอาศัย
นิโรธ อันน้อมไปเพื่อโอสถคคะ (ความสละ, ความปล่อย)

อันไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีความพยาบาท
เมื่อภิกษุนั้นเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อันอาศัย
วิราคะ อาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโอสถัคคะ อันไพบูลย์
ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีความพยาบาท ย่อมละ
ตัณหาได้ ... ฯลฯ...

ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโอสถัคคะ
อันไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีความพยาบาท
เมื่อภิกษุนั้นเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก
อันอาศัยวิราคะ อันอาศัยนิโรธ อันน้อมไปเพื่อโอสถัคคะ
อันไพบูลย์ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีความพยาบาท
ย่อมละตัณหาได้ เพราะละตัณหาได้ จึงละกรรมได้
เพราะละกรรมได้ จึงละทุกข์ได้.

อุทายี !

เพราะสิ้นตัณหา จึงสิ้นกรรม

เพราะสิ้นกรรม จึงสิ้นทุกข์

ด้วยประการดังนี้ แล.

๓๗

การกระทำกรรมที่เป็นไปเพื่อการสิ้นกรรม

ภิกษุทั้งหลาย! เหตุทั้งหลาย ๓ ประการ เหล่านี้ มีอยู่ เพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย.

๓ ประการ เหล่าไหนเล่า? ๓ ประการ คือ :-

อโลภะ (ความไม่โลภ) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย,

อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย,

อโมหะ (ความไม่หลง) เป็นเหตุเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย! เปรียบเหมือนเมล็ดพืชทั้งหลาย ที่ไม่แตกหัก ที่ไม่เน่า ที่ไม่ถูกทำลายด้วยลมและแดด เล็กเอาแต่เม็ดดี เก็บงำไว้ดี. บุรุษพึงเผาเมล็ดพืชเหล่านั้นด้วยไฟ ครั้นเผาด้วยไฟแล้ว พึงกระทำให้เป็นผงซีเถ้า; ครั้นกระทำให้เป็นผงซีเถ้าแล้ว พึงโปรยไปใน กระแสลมอันพัดจัด หรือว่าพึงลอยไปในกระแสน้ำ

อันเขียวในแม่น้ำ. เมล็ดพืชทั้งหลายเหล่านั้นเป็นพืช
มีมูลอันขาดแล้ว ถูกกระทำให้เหมือนตาลมีขั้วยอดอันด้วน
ทำให้ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไป เป็นธรรมดา
โดยแน่นอน, นี่ฉันใด;

ภิกษุทั้งหลาย !

กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยอโลกะ เกิดจาก
อโลกะ มีอโลกะเป็นเหตุ มีอโลกะเป็นสมุทัย อันใด;
เพราะปราศจากโลกะเสียแล้ว, ด้วยอาการอย่างนี้เอง
กรรมอันนั้น ย่อมเป็นกรรมอันบุคคลนั้นละขาดแล้ว
มีรากอันถอนขึ้นแล้ว ถูกกระทำให้เหมือนตาลมีขั้วยอดอันด้วน
ทำให้ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไป เป็นธรรมดา.

ภิกษุทั้งหลาย !

กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยอโทสะ เกิดจาก
อโทสะ มีอโทสะเป็นเหตุ มีอโทสะเป็นสมุทัย อันใด;
เพราะปราศจากโทสะเสียแล้ว, ด้วยอาการอย่างนี้เอง
กรรมอันนั้น ย่อมเป็นกรรมอันบุคคลนั้นละขาดแล้ว
มีรากอันถอนขึ้นแล้ว ถูกกระทำให้เหมือนตาลมีขั้วยอดอันด้วน
ทำให้ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไป เป็นธรรมดา.

ภิกษุทั้งหลาย !

กรรมอันบุคคลกระทำแล้วด้วยอโมหะ เกิดจาก
อโมหะ มือโมหะเป็นเหตุ มือโมหะเป็นสมุทัย อันใด;
เพราะปราศจากโมหะเสียแล้ว, ด้วยอาการอย่างนี้เอง
กรรมอันนั้น ย่อมเป็นกรรมอันบุคคลนั้นละขาดแล้ว
มีรากอันถอนขึ้นแล้ว ถูกกระทำให้เหมือนตาลมีขั้วยอดอันด้วน
ทำให้ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไป เป็นธรรมดา.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุทั้งหลาย ๓ ประการ
เหล่านี้แล เป็นไปเพื่อความเกิดขึ้นแห่งกรรมทั้งหลาย.

ติ.ก. อ. ๒๐/๑๗๑/๔๗๓.

๓๘

จะเกิดในตระกูลใดก็สิ้นกรรมได้

อานนท์! อภิสาดิ ๖ ชนิด เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์! ในกรณีแห่งอภิสาดิหกนี้ คือ คนบางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมดำ ๑, บางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมขาว ๑, บางคนมีชาติดำ ก่อให้เกิดนิพพาน (ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ) อันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว ๑, บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดกรรมดำ ๑, บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดกรรมขาว ๑, บางคนมีชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพาน อันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว ๑.

อานนท์! คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมดำ เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์! คนบางคนในกรณีนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันทาล ตระกูลพราน ตระกูลจักสาน ตระกูลทำรถ หรือตระกูลเทพยาคเญื่อ ซึ่งเป็นคนยากจน มีข้าวและน้ำน้อย เป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มหาได้

โดยยาก เขาเป็นผู้มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เตี้ยค่อม ขี้โรค
ตาบอด ง่อยกระจอก มีตัวตะแคงข้าง ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ
เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ของหอม เครื่องลูบไล้ที่นอน
ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แต่เขาก็ยังประพฤติกายทุจริต
วจีทุจริต มโนทุจริต ครั้นประพฤติทุจริตแล้ว เบื้องหน้า
แต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย
ทุกคติ วินิบาต นรก. อย่างนี้แล อานนท์! เรียกว่า
คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมดำ.

อานนท์! คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมขาว
เป็นอย่างไรเล่า?

อานนท์! คนบางคนในภพนี้เกิดในตระกูลต่ำ
คือ ตระกูลจันทาล ตระกูลพราน ฯลฯ มีอาหาร และเครื่อง
นุ่งห่มหาได้โดยยาก มีผิวพรรณทรามไม่น่าดู ... ฯลฯ...
ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ ... ฯลฯ... ประทีปโคมไฟ แต่เขา
ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ครั้นประพฤติ
สุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย
ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. อย่างนี้แล อานนท์! เรียกว่า
คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดกรรมขาว.

อานนท์! คนมีชาติดำ ก่อให้เกิดนิพพานอัน
เป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์! คนบางคนในกรณีนี้เกิดในตระกูลต่ำ
คือตระกูลจันทาล ตระกูลพราณ ... ฯลฯ ... มีผิวพรรณทรม
ไม่น่าดู เตี้ยค่อม. เขาปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมฝาด
ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับเรือน.
เขานั้น ครั้นบวชแล้วอย่างนี้ ละนิวรณ์ทั้งห้า อันเป็นเครื่อง
เศร้าหมองจิต ทำปัญญาให้ถอยกำลังได้แล้ว มีจิตตั้งมั่นดี
ในสติปัฏฐานทั้งสี่ ยังโพชฌงค์เจ็ดให้เจริญแล้วตามที่เป็น
จริง เชื่อว่าย่อมก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำ
ไม่ขาว. อย่างนี้แล อานนท์! เรียกว่า คนมีชาติดำ ก่อให้เกิด
นิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว.

อานนท์! คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมดำ
เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์! คนบางคนในกรณีนี้ เกิดในสกุลสูง
คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล หรือสกุล
คหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโศกะมาก มีทอง
และเงินพอตัว มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์พอตัว มีทรัพย์และ

ข้าวเปลือกพอดัว เขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเกลี้ยงเกลาแห่งผิวพรรณอย่างยิ่ง ร่ำรวยด้วยข้าวด้วยน้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แต่เขาประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ครั้นประพฤติทุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าพึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก. อย่างนี้แล อานนท์! เรียกว่า คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมดำ.

อานนท์! คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมขาว เป็นอย่างไรเล่า?

อานนท์! คนบางคนในกรณีนี้ เกิดในสกุลสูง คือสกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล ... ฯลฯ... มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอดัว มีรูปงาม ... ฯลฯ... ร่ำรวยด้วยข้าว น้ำ ... ฯลฯ... ประทีปโคมไฟ; เขา ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ครั้นประพฤติกายสุจริตแล้ว เบื้องหน้าแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. อย่างนี้แล อานนท์! เรียกว่า คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดธรรมขาว.

อานนท์! คนชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพาน
อันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์! คนบางคนในภพนี้ เกิดในสกุลสูง
คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล ... ฯลฯ...
มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอกตัว มีรูปงาม .... ฯลฯ.... ร่ำรวย
ด้วยข้าว น้ำ ... ฯลฯ... ประทีปโคมไฟ; เขาลงมดและหนวด
ครองผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์
เกี่ยวข้องกับเรือน, เขานั้นครั้นบวชแล้วอย่างนี้ ละนิวรณ
ทั้งห้า อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจทำปัญญาให้ถอยกำลัง
ได้แล้ว มีจิตตั้งมั่นดี ในสติปัฏฐานทั้งสี่ ยังโพชฌงค์เจ็ด
ให้เจริญแล้วตามที่เป็นจริง เชื่อว่าย่อมก่อให้เกิดนิพพาน
อันเป็นธรรมไม่ดำ ไม่ขาว. อย่างนี้แล อานนท์! เรียกว่า
คนมีชาติขาว ก่อให้เกิดนิพพานอันเป็นธรรมไม่ดำไม่ขาว.

อานนท์! เหล่านี้แล อภิสาดิ ๖ ชนิด.

เรื่องเกี่ยวกับ “กรรม”

ในเชิงปฏิจจสมุปบาท

(การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา)

๓๙

เหตุเกิดของทุกข์

ถูกแล้ว ถูกแล้ว อานนท์! ตามที่สารีบุตรเมื่อตอบ
ปัญหาในลักษณะนั้นเช่นนั้น, ชื่อว่าได้ตอบโดยชอบ :

อานนท์! ความทุกข์นั้น เรากล่าวว่าเป็นสิ่งที่
อาศัยปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเกิดขึ้น (เรียกว่า
ปฏิจจสมุปปັນณธรรม).

ความทุกข์นั้น อาศัยปัจจัย อะไรเล่า?

ความทุกข์นั้น อาศัยปัจจัย คือ ผัสสะ, ผู้กล่าว
อย่างนี้แล ชื่อว่า กล่าวตรงตามที่เรากล่าว ไม่เป็นการ
กล่าวตู่เราด้วยคำไม่จริง; แต่เป็นการกล่าวโดยถูกต้อง
และสัทธรรมิกบางคนที่กล่าวตาม ก็จะไม่พลอยกลายเป็น
ผู้ควรถูกติไปด้วย.

อานนท์!

ในบรรดาสมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรม
ทั้งสี่พวกนั้น :

สมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด
ยอมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ตนทำเอาด้วยตนเอง,
แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น ก็ยังต้องอาศัยผัสสะ
เป็นปัจจัย จึงเกิดได้;

สมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด
ยอมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ผู้อื่นทำให้, แม้
ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น ก็ยังต้องอาศัยผัสสะ
เป็นปัจจัย จึงเกิดมิได้;

สมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด
ยอมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ตนทำเอาด้วยตนเอง
ด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย, แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น
ก็ยังต้องอาศัยผัสสะ เป็นปัจจัย จึงเกิดมิได้;

ถึงแม้สมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรม
พวกใด ยอมบัญญัติความทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ทำเอง
หรือใครทำให้ก็เกิดขึ้นได้ ก็ตาม, แม้ความทุกข์ที่
พวกเขาบัญญัตินั้น ก็ยังต้องอาศัยผัสสะ เป็นปัจจัย
จึงเกิดมิได้อยู่แน่นอน.

๔๐

ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “สัตว์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ!

ที่เรียกว่า ‘สัตว์ สัตว์’ ดังนี้, อันว่าสัตว์มิได้
ด้วยเหตุเพียงเท่าไรเล่า พระเจ้าข้า!”

ราคะ!

ความพอใจอันใด ราคะอันใด

นันทอันใด ตัณหาอันใด

มีอยู่ในรูป ในเวทนา ในสัญญา

ในสังขารทั้งหลาย และในวิญญาน,

เพราะการติดแล้ว ข้องแล้ว ในสิ่งนั้น ๆ,

เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ‘สัตว์’ ดังนี้.

๔๑

ความไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา

ภิกษุโมลียพัคคุณะ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ใครเล่า ย่อมกลืนกินซึ่ง

วิญญาณอาหาร พระเจ้าข้า ?”

พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสตอบว่า :-

“นั่นเป็นปัญหาที่ไม่ควรจะเป็นปัญหาเลย :
เราย่อมไม่กล่าวว่า ‘บุคคลย่อมกลืนกิน’ ดังนี้ ถ้าเราได้
กล่าวว่า ‘บุคคลย่อมกลืนกิน’ ดังนี้ นั่นแหละจึงจะเป็น
ปัญหาในข้อนี้ที่ควรถามขึ้นว่า ‘ก็ใครเล่า ย่อมกลืนกิน
(ซึ่งวิญญาณอาหาร) พระเจ้าข้า ?’ ดังนี้.

ก็เรามีได้กล่าวอย่างนั้น, ถ้าผู้ใดจะพึงถามเรา
ผู้มีได้กล่าวอย่างนั้น เช่นนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ !
วิญญาณอาหาร ย่อมมีเพื่ออะไรเล่าหนอ ?’ ดังนี้แล้ว,
นั่นแหละจึงจะเป็นปัญหาที่ควรแก่ความเป็นปัญหา.

คำเฉลยที่ควรเฉลยในปัญหาข้อนั้นย่อมมีว่า
‘วิญญาณอาหาร ย่อมมีเพื่อความเกิดขึ้นแห่งภพใหม่ต่อไป.

เมื่อภูตะ (ความเป็นภพ) นั้น มีอยู่, สฬายตนะ ย่อมมี;
 เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ (การสัมผัส)', ดังนี้".

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็ใครเล่า ย่อมสัมผัส พระเจ้าข้า?”

นั่นเป็นปัญหาที่ไม่ควรจะเป็นปัญหาเลย : เราย่อม
 ไม่กล่าวว่า “บุคคล ย่อมสัมผัส” ดังนี้ ถ้าเราได้กล่าวว่า
 “บุคคล ย่อมสัมผัส” ดังนั้นแหละจึงจะเป็นปัญหาในข้อนี้
 ที่ควรถามขึ้นว่า “ก็ใครเล่า ย่อมสัมผัส พระเจ้าข้า?” ดังนี้.

ก็เรามีได้กล่าวอย่างนั้น, ถ้าผู้ใดจะพึงถามเรา
 ผู้มิได้กล่าวอย่างนั้น เช่นนี้ว่า “ผัสสะมี เพราะมีอะไรเป็น
 ปัจจัย พระเจ้าข้า?” ดังนี้แล้ว นั่นแหละจึงจะเป็นปัญหา
 ที่ควรแก้ความเป็นปัญหา.

คำเฉลยที่ควรเฉลยในปัญหาข้อนั้น ย่อมมีว่า
 “เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ;

เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา (ความรู้สึกต่อ
 อารมณ์)", ดังนี้.

(จากนั้นได้มีการทูลถาม และพระผู้มีพระภาคทรงตรัสตอบ
 ไปทีละอาการของปฏิจสุมุบาทไปจนถึง เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย
 จึงมีตัณหา และพระองค์ได้ตรัสต่อไปอีกว่า :-)

เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน (ความยึดมั่น)”,
ดังนี้.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็ใครเล่า ย่อมยึดมั่น พระเจ้าข้า?”

นั่นเป็นปัญหาที่ไม่ควรจะเป็นปัญหาเลย : เราย่อม
ไม่กล่าวว่า “บุคคลย่อมยึดมั่น” ดังนี้ถ้าเราได้กล่าวว่า
“บุคคลย่อมยึดมั่น” ดังนั้นแหละจึงจะเป็นปัญหาในข้อนี้
ที่ควรถามขึ้นว่า “ก็ใครเล่า ย่อมยึดมั่น พระเจ้าข้า?” ดังนี้.

ก็เราได้กล่าวอย่างนั้น, ถ้าผู้ใดจะฟังถามเราผู้
มิได้กล่าวอย่างนั้น เช่นนี้ว่า “เพราะมีอะไรเป็นปัจจัย จึงมี
อุปาทาน พระเจ้าข้า?” ดังนี้แล้ว นั่นแหละจึงจะเป็นปัญหา
ที่ควรแก้ความเป็นปัญหา.

คำเฉลยที่ควรเฉลยในปัญหาข้อนั้น ย่อมมีว่า

“เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัยจึงมีอุปาทาน;

เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ;”

เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ;

เพราะมีชาติเป็นปัจจัย, ชรามรณะ โสกะปริเทวะ
ทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน :
ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการ
อย่างนี้.

ผัดคุณะ ! เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งผัสสายนะทั้ง ๖ นั้น นั้นเทียว จึงมีความดับแห่งผัสสะ; เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา; เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา; เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปาทาน; เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับแห่งภพ; เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ; เพราะมีความดับแห่งชาตินั้นแล ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น : ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้แล.

นิทาน. ส. ๑๖/๑๔/๓๒.

๔๒

เหตุเกิดของภพ

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! พระผู้มีพระภาคเจ้ากล่าวอยู่ว่า
'ภพ-ภพ' ดังนี้. ภพ ย่อมมีได้ด้วยเหตุเพียงเท่าไรเล่า พระเจ้าข้า!”.

อานนท์! ถ้ากรรม มีกามธาตุเป็นวิบาก
จักไม่ได้มีแล้วไซ้, กามภพ จะพึงปรากฏได้แลหรือ ?

“หามิได้ พระเจ้าข้า!”.

อานนท์! ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็น
เนื่อ, วิญญาณเป็นเมล็ดพืช, ต้นหาเป็นยาง (สำหรับ
หล่อเลี้ยงเชื้องอก) ของพืช. วิญญาณของสัตว์ทั้งหลายมี
อวิชาเป็นเครื่องกั้น มีต้นหาเป็นเครื่องผูกพัน ตั้งอยู่แล้ว
ด้วยธาตุขันธ์สาม (กามธาตุ), การบังเกิดขึ้นในภพใหม่
ต่อไป ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้.

อานนท์! ถ้ากรรม มีรูปธาตุเป็นวิบาก
จักไม่ได้มีแล้วไซ้, รูปภพ จะพึงปรากฏได้แลหรือ ?

“หามิได้ พระเจ้าข้า!”.

อานนท์! ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็น
 เนื่อนา, วิญญาณเป็นเมล็ดพืช, ตัณหาเป็นยางของพืช
 วิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น
 มีตัณหาเป็นเครื่องผูกพัน ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นกลาง
 (รูปธาตุ). การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้
 ด้วยอาการอย่างนี้.

อานนท์! ถ้ากรรม มีรูปธาตุเป็นวิบาก
 จักไม่ได้มีแล้วไซ้, รูปภพ จะพึงปรากฏได้แลหรือ ?

“หามิได้ พระเจ้าข้า!”.

อานนท์! ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็น
 เนื่อนา, วิญญาณเป็นเมล็ดพืช, ตัณหาเป็นยางของพืช.
 วิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น
 มีตัณหาเป็นเครื่องผูกพัน ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นประณีต
 (อรุปธาตุ), การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วย
 อาการอย่างนี้.

อานนท์!

ภพ ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

๔๓

เครื่องนำไปสู่ภพ

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! พระองค์ตรัสอยู่ว่า ‘เครื่องนำไปสู่ภพ เครื่องนำไปสู่ภพ’ ดังนี้, ก็เครื่องนำไปสู่ภพ เป็นอย่างไร พระเจ้าข้า ! และความดับไม่เหลือของเครื่องนำไปสู่ภพนั้น เป็นอย่างไรเล่า พระเจ้าข้า !”.

ราคะ ! ฉันทะ (ความพอใจ) ก็ดี, ราคะ (ความกำหนัด) ก็ดี, นันทิ (ความเพลิน) ก็ดี, ตัณหา (ความทะยานอยาก) ก็ดี, อุปายะ (กิเลสเป็นเหตุเข้าไปสู่ภพ) และอุปาทาน (ความถือมั่นด้วยอำนาจกิเลส) อันเป็นเครื่องตั้งทับเครื่องเข้าไปอาศัย และเครื่องนอนเนื่องแห่งจิตที่ดี ใดๆ ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขารทั้งหลาย และในวิญญาน;

กิเลสเหล่านี้ นี่เราเรียกว่า ‘เครื่องนำไปสู่ภพ’ ความดับไม่เหลือของเครื่องนำไปสู่ภพ มิได้ เพราะความดับไม่เหลือของกิเลส มีฉันทะ ราคะ เป็นต้น เหล่านี้เอง.

๔๔

ปฏิจจสมุปบาท ในฐานะเป็นกฎสูงสุดของธรรมชาติ

ภิกษุทั้งหลาย! เราจักแสดงซึ่งปฏิจจสมุปบาท (คือ ธรรมอันเป็นธรรมชาติ อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น) แก่พวกเธอทั้งหลาย. พวกเธอทั้งหลาย จงฟังซึ่งปฏิจจสมุปบาทนั้น, จงทำในใจให้สำเร็จประโยชน์, เราจักกล่าวบัดนี้ ...

ภิกษุทั้งหลาย!

ก็ปฏิจจสมุปบาท เป็นอย่างไรเล่า?

(๑) ภิกษุทั้งหลาย! เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะย่อมมี. ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุที่พระตถาคตทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม, ธรรมธาตุนั้น ย่อมตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว; คือ ความตั้งอยู่แห่ง ธรรมดา (ธัมมัญญิตตา), คือ ความเป็นกฎตายตัวแห่ง ธรรมดา (ธัมมนิยามตา), คือ ความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็น ปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น (อิทัปปัจจยตา).

ตถาคต ย่อมรู้พร้อมเฉพาะ ย่อมถึงพร้อมเฉพาะ ซึ่งธรรมชาตุนั้น; ครั้นรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว, ย่อมบอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมตั้งขึ้นไว้ ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนกแจกแจง ย่อมทำให้เป็นเหมือนการหายของที่คว่ำ; และได้กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย! ท่านทั้งหลาย จงมาดู : เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะย่อมมี” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุดังนี้แล : ธรรมชาตุดโต ในกรณีนั้น อันเป็น ตถตา คือ ความเป็นอย่างนั้น, เป็น อวิตถตา คือ ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, เป็น อนัญญุตตา คือ ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น, เป็น อิทัปปัจจยตา คือ ความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น;

ภิกษุทั้งหลาย! ธรรมนี้เราเรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท (คือธรรมอันเป็นธรรมชาติ อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น).

(๒) ภิกษุทั้งหลาย! เพราะภาพเป็นปัจจัย ชาติย่อมมี. ...ฯลฯ...^๑

---

๑ การละเพยยาล ...ฯลฯ... เช่นนี้ หมายความว่า ข้อความในข้อ (๒) เป็นต้นไปจนกระทั่งถึงข้อ (๑๐) นี้ ซ้ำกันโดยตลอดกับในข้อ (๑) ต่างกันแต่เพียงปัจจัยจากการแต่ละปัจจัยการเท่านั้น; สำหรับข้อสุดท้าย คือข้อ (๑๑) จะพิมพ์ไว้เต็มเหมือนข้อ (๑) อีกครั้งหนึ่ง.

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย
ภพย่อมมี. ... ฯลฯ...

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะตัณหาเป็นปัจจัย
อุปาทาน ย่อมมี. ... ฯลฯ...

(๕) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเวทนาเป็นปัจจัย
ตัณหาย่อมมี. ... ฯลฯ...

(๖) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะผัสสะเป็นปัจจัย
เวทนาย่อมมี. ... ฯลฯ...

(๗) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย
ผัสสะย่อมมี. ... ฯลฯ...

(๘) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะนามรูปเป็นปัจจัย
สฬายตนะย่อมมี. ... ฯลฯ...

(๙) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะวิญญานเป็นปัจจัย
นามรูปย่อมมี. ... ฯลฯ...

(๑๐) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะสังขารเป็นปัจจัย
วิญญานย่อมมี. ... ฯลฯ...

(๑๑) ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังขารทั้งหลายย่อมมี. ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุที่
พระตถาคตทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม,

ธรรมาตุนั้น ย่อมตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว; คือความตั้งอยู่แห่ง
ธรรมา, คือความเป็นกฎตายตัวแห่งธรรมา, คือ
ความที่เมื่อสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น.

ตถาคตย่อมรู้พร้อมเฉพาะ ย่อมถึงพร้อมเฉพาะ
ซึ่งธรรมาตุนั้น; ครั้นรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ถึงพร้อมเฉพาะแล้ว,
ย่อมบอก ย่อมแสดง ย่อมบัญญัติ ย่อมตั้งขึ้นไว้ ย่อมเปิดเผย
ย่อมจำแนกแจกแจง ย่อมทำให้เป็นเหมือนการหายของ
ที่คว่ำและไต่กล่าวแล้วในบัดนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย! ท่านทั้งหลาย
จงดู : เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายย่อมมี”
ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุดังนี้แล : ธรรมาตุนั้น
ในกรณีนั้น อันเป็น ตถตา คือความเป็นอย่างนั้น, เป็น
อวิตถตา คือ ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, เป็น
อนัญญตถตา คือ ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น, เป็น
อิทัปปัจจยตา คือความที่เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้
สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น;

ภิกษุทั้งหลาย! ธรรมนี้เราเรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท.

มูลนิธิพุทธโฆษาณ

มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ผู้ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

เริ่มจากชาวพุทธกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่ง ได้มีโอกาสมาฟังธรรมบรรยายจากท่านพระอาจารย์ดึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ที่เน้นการนำพุทธวจน (ธรรมวินัยจากพุทธโอษฐ์ที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าทรงตรัสไว้แล้ว บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ทั้งเนื้อความและพยัญชนะ) มาใช้ในการถ่ายทอดบอกสอน ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงธรรมที่ตรงตามพุทธบัญญัติตามที่ทรงรับสั่งแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูปแรกทีปาลีปิตนมฤคทายวัน ในการประกาศพระสัทธรรม และเป็นลักษณะเฉพาะที่ภิกษุในครั้งพุทธกาลใช้เป็นมาตรฐานเดียว

หลักพุทธวจนนี้ ได้เข้ามาตอบคำถาม ต่อความลึกลับสงสัย ได้เข้ามาสร้างความชัดเจน ต่อความพัวเลือนลึกลับสน ในข้อธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมาชาวพุทธ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลจากสาเหตุเดียวคือ การไม่ใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นในการศึกษาเล่าเรียน

ด้วยศรัทธาอย่างไม่ทวนไหวต่อองค์สัมมาสัมพุทธะ ในฐานะพระศาสดาท่านพระอาจารย์ดึกฤทธิ์ ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า “อาตมาไม่มีคำสอนของตัวเอง” และใช้เวลาที่มีอยู่ ไปกับการรับสนองพุทธประสงค์ ด้วยการโฆษณาพุทธวจนเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และความประสานเป็นหนึ่งเดียวของชาวพุทธ

เมื่อกลับมาใช้หลักพุทธวจน เหมือนที่เคยเป็นในครั้งพุทธกาล สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ความชัดเจนสอดคล้องลงตัว ในความรู้ความเข้าใจ ไม่ว่าในแง่ของหลักธรรม ตลอดจนมรรควิธีที่ตรง และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผล รู้เห็นประจักษ์ได้จริงด้วยตนเองทันที ด้วยเหตุนี้ ชาวพุทธที่เห็นคุณค่าในคำของพระพุทธเจ้าจึงขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ เกิดเป็น “กระแสพุทธวจน” ซึ่งเป็นพลังเงียบที่กำลังจะกลายเป็นคลื่นลูกใหม่ ในการกลับไปใช้ระบบการเรียนรู้พระสัทธรรม เหมือนดังครั้งพุทธกาล

ด้วยการขยายตัวของกระแสพุทธวจนนี้ สื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือซีดี ซึ่งแจกฟรีแก่ญาติโยมเริ่มมีไม่พอเพียงในการแจก ทั้งนี้ เพราะจำนวนของผู้ที่สนใจเห็นความสำคัญของพุทธวจน ได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างรวดเร็วประกอบกับว่าท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล เกรงครัดในข้อวัตรปฏิบัติที่พระศาสดาบัญญัติไว้ อันเป็นธรรมวินัยที่ออกจากพระโอษฐ์ของตถาคตโดยตรง การเผยแพร่พุทธวจนที่ผ่านมา จึงเป็นไปในลักษณะสันโดษตามมีตามได้ เมื่อมีโยมมาปวารณาเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์ ได้มาจำนวนเท่าไร ก็ทยอยแจกไปตามที่มีเท่านั้น เมื่อมีมา ก็แจกไป เมื่อหมด ก็คือหมด

เนื่องจากว่า หน้าทีในการดำรงพระสังฆกรรมให้ตั้งมั่นสลับไป ไม่ได้ผูกจำกัดอยู่แต่เพียงพุทธสาวกในฐานะของสงฆ์เท่านั้น พระราชากลุ่มหนึ่งซึ่งเห็นความสำคัญของพุทธวจน จึงรวมตัวกันเข้ามาช่วยขยายผลในสิ่งที่ท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ทำอยู่แล้ว นั่นคือ การนำพุทธวจนมาเผยแพร่โฆษณา โดยพิจารณาตัดสินใจจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินการต่างๆ ทั้งหมดอยู่ในรูปแบบที่โปร่งใส เปิดเผย และเปิดกว้างต่อสาธารณชนชาวพุทธทั่วไป

สำหรับผู้ที่เห็นความสำคัญของพุทธวจน และมีความประสงค์ที่จะดำรงพระสังฆกรรมให้ตั้งมั่น ด้วยวิธีของพระพุทธเจ้า สามารถสนับสนุนการดำเนินการตรงนี้ได้ด้วยวิธีง่าย ๆ นั่นคือ เข้ามาใส่ใจศึกษาพุทธวจน และนำไปใช้ปฏิบัติด้วยตนเอง เมื่อรู้ประจักษ์ เห็นได้ด้วยตนแล้ว ว่ามรรควิธีที่ได้จากการทำความเข้าใจ โดยใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นนั้น นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้อง ในหลักธรรมอันสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล และเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว กระทั่งได้ผลตามจริง ทำให้เกิดมีจิตศรัทธา ในการช่วยเผยแพร่ขยายสื่อพุทธวจน เพียงเท่านี้ คุณก็คือหนึ่งหน่วยในขบวน “พุทธโฆษณ” แล้ว

นี่คือเจตนารมณ์ของมูลนิธิพุทธโฆษณ นั่นคือเป็นมูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

ผู้ที่สนใจรับสื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน เพื่อไปใช้ศึกษาส่วนตัว
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน แก่พ่อแม่พี่น้องญาติ หรือเพื่อน
สามารถมารับได้ฟรี โดยไม่มีเงื่อนไข ที่วัดนาป่าพง
หรือตามที่พระอาจารย์คึกฤทธิ์ธำรงนิมนต์ไปแสดงธรรมนอกสถานที่

สำหรับรายละเอียดกิจกรรมต่างๆ ภายใต้เครือข่ายพุทธวจนโดยวัดนาป่าพง
ค้นหาข้อมูลได้จาก
www.buddhakos.org

หากมีความจำนงค์ที่จะรับไปแจกเป็นธรรมทานในจำนวนหลายสิบชุด
ขอความกรุณาแจ้งความจำนงค์ที่

มูลนิธิพุทธโฆษาณ

ประสานงานและเผยแพร่ : เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗

ถนนเลียบคลอง ๑๐ ฝั่งตะวันออก

ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐

โทรศัพท์ ๐๘ ๘๔๙๔ ๘๐๘๓, ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘, ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑

โทรสาร ๐ ๒๕๔๙ ๒๑๗๕

เว็บไซต์ : www.buddhakos.org อีเมล : info@buddhakos.org

สนับสนุนการเผยแพร่พุทธวจนได้ที่

ชื่อบัญชี “มูลนิธิพุทธโฆษาณ” ธนาคารกสิกรไทย สาขา ย่อยตลาดไท

ประเภท บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๔๘๔-๒-๑๐๘๗๗-๘

ชื่อบัญชี “มูลนิธิพุทธโฆษาณ (๒)”

(หนังสือสุตตันตปิฎก)

ธนาคารกสิกรไทย สาขา โลตัส ลำลูกกา (คลอง ๖)

ประเภท บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๖๕๔-๒-๐๘๐๐๐-๙

ขอกราบขอบพระคุณแต่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง

ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

เว็บไซต์

- <http://buddha-ins.org> : สถาบันพุทธวจน
- <http://www.buddhakos.org> : มุลนิธิพุทธโฆษา
- <http://etipitaka.com> : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- <http://www.watnapp.com> : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- <http://media.watnapahpong.org> : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- <http://www.watnapahpong.org> : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- <http://www.watnapahpong.com> : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- <http://www.watnapahpong.net> : กระดาน ปฏิปฐจา วินิตา ปริสา โน อุกกัจฉวินิตา
- <http://www.buddhawaj.org> : ฐานข้อมูลพระสูตรออนไลน์, เสียงอ่านพุทธวจน
- <http://www.buddhaoat.org> : จัดส่งสื่อธรรมะให้ผู้ขอรับทางไปรษณีย์

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
<http://etipitaka.com/download> หรือ รับแผ่นโปรแกรมได้ที่วัดนาป่าพง

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Android Market โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

วิทยุ-โทรทัศน์

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ทุกวันพระ เวลา ๑๗.๔๐ น.

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทยฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสยามรัฐ

พุทธวจน ฉบับธรรมโฆษณ์

(ชุดจากพระโอษฐ์ ผลงานแปลพุทธวจนโดยท่านพุทธทาสภิกขุ)

ร่วมจัดทำโดย

กลุ่มอาสาสมัครคณะงานธรรมวัฒนาป่าพง, คณะศิษย์วัฒนาป่าพง,
กลุ่มศิษย์ธรรมาศ, กลุ่มสมณะศากยะปุตติยะ, กลุ่มธรรมะสีขาว,
กลุ่มพุทธบริษัทศากยบุตร, กลุ่มพุทธโอษฐ์, กลุ่มชวนม่วนธรรม,
กลุ่มละนันทิ, กลุ่มพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินบริษัทการบินไทย,
กลุ่มมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, กลุ่มวิทยาลัยเขต-หาดใหญ่,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สำนักงานการศึกษาต่อเนื่อง,

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (องครักษ์)

ชมรมวิศวกรความรู้เพื่อสังคม, ชมรมพุทธวจนอุดรธานี,

เสถียรธรรมสถาน, สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๕,

สำนักพิธีการ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี,

กองอำนวยการสถานพักผ่อน กรมพลาธิการทหารบก (บางปู),

บจก. สยามคูโบต้า คอร์ปอเรชั่น, บจก. ดาต้าโปรดักส์,

บจก. 3M ประเทศไทย, บจก. บางไทรไฟเบอร์บอร์ด,

บจก. เอ็นอีซี โทคิน อิเล็กทรอนิกส์ (ประเทศไทย),

บจก. สยามรักซ์, บจก. เซเวนส์เตปส์, บจก. เมคเทค,

บจก. ไดเวอร์ส เคมีคอลส์, บจก. ห้างพระจันทร์โอสด,

สถานกายภาพบำบัด คิตติคลินิก, ร้านต้นมะขามข้างทอง,

ร้านเสบียงบุญ, บ้านเมตตาเรสซิเดนซ์, บ้านพุทธวจน์

...โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม
หมู่สัตว์ ย่อมเป็นไปตามกรรม
สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นเครื่องรังรัด
เหมือนลิ่มสลักชั้นยึดรถที่กำลังแล่นไปอยู่.

สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้ที่มีกรรมเป็นของตน
เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด
มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
กระทำความใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม
จักเป็นผู้รับผลกรรมนั้น.

กรรม

...ข้าวเปลือก ทรัพย์ เงินทอง หรือข้าวของ

ที่หวงแหนอย่างใดอย่างหนึ่งมีอยู่

ทาส กรรมกร คนใช้ และผู้อาศัยของเขา

พึงพาเอาไปไม่ได้ทั้งหมด จะต้องถึงซึ่งการละทิ้งไว้ทั้งหมด

ก็บุคคลทำกรรมใด ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ

กรรมนั้นแหละ เป็นของๆ เขา และเขาย่อมพาเอากรรมนั้นไป

อนึ่ง กรรมนั้น ย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตน ฉะนั้น

เพราะฉะนั้น บุคคลควรทำกรรมดี สังสมไว้สำหรับภพหน้า

บุญทั้งหลาย ย่อมเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลาย ในโลกหน้า.

สคพ. ส. ๑๕/๑๓๔/๓๕๒.

สื่อธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชนเป็นธรรมทาน ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้
ได้รับการสงวนไว้ ไม่สงวนสิทธิ์ในการจัดทำจากต้นฉบับเพื่อเผยแพร่ในทุกกรณี
ในการจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบเพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล

ขอคำปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด

ติดต่อได้ที่ มูลนิธิพุทธโฆษณ์ โทร.๐๘ ๘๔๙๔ ๘๐๘๓

คุณศรชา โทร.๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑ คุณอารีวรรณ โทร.๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

ติดตามการเผยแพร่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน โดยพระอาจารย์ฉีกฤทธิ์ โสคติโผโล ได้ที่

